

Vogels in Zutphen en omgeving 2005

Jaarboek 2005

Dit is een uitgave van de
Vogelwerkgroep Zutphen en omgeving

Colofon

© Vogelwerkgroep Zutphen en omgeving

p/a Secretaris M. van der Weide
Hobbemakade 37
7204 BL Zutphen
www.vwg-zutphen.nl

Tekst: Gerrit Arfman, Steven de Bie, Henk-Jan Hof, Michel Klemann, Jeroen Philippona,
Jeroen Kuipers, Adri Mulder, Guido Verhoef en Michiel van der Weide.

Illustraties: Jeroen Kuipers (alle tekeningen)

Samenstelling & redactie: Michiel van der Weide
Eindredactie: Sabien van Harten
Ontwerp & lay-out: Martine van Harten
Omslag: Peter eekelder

Inhoudsopgave

	Bladzijde
Voorwoord	
1 De Roek in Zutphen en omgeving	5
2 Broedvogelonderzoek Tichelbeekse waarden 2005	11
3 Broedvogels in de stad Zutphen (Berkelgebied-Deventerwegkwartier) 2005	16
4 Broedvogels van het landgoed Hackfort 2005	19
5 De roofvogels van Hackfort en Starink in 2005	25
6 Nestkast voor Slechtvalk geplaatst maar nog niet geopend	27
7 Broedvogels van de Ravenswaarden 2005	29
8 Fenologie	33
9 Zeldzame broedvogels en kolonievogels 2005	35
10 Bestuursverslag 2005	37

Voorwoord

Dit jaarboek geeft een overzicht van de inspanningen van de Vogelwerkgroep Zutphen en omgeving in het afgelopen jaar. Een heel bijzonder jaar, want de vogelwerkgroep werd opnieuw opgericht. Na enkele jaren een bescheiden bestaan te hebben geleid als werkgroep van het IVN Zutphen-Warnsveld kon in april 2005 de zelfstandige vereniging Vogelwerkgroep Zutphen e.o. worden opgericht. Daardoor is het nu voor het nieuwe bestuur mogelijk om zich onverdeeld bezig te houden met de behartiging van de belangen van de wilde avifauna in en om Zutphen. De statuten van de vereniging werden belangeloos in orde gemaakt door van Tromp en Hof notarissen.

Dat de jonge vereniging een vliegende start heeft gemaakt mag duidelijk zijn; de artikelen in dit jaarboek getuigen hiervan. Het eerste artikel gaat over de Roek en dat is niet zonder redenen. Op de oprichtingsvergadering werd de Roek gekozen als boegbeeld van onze vereniging. De Roek is het symbool van het aanpassingsvermogen van vogels tegen de verdrukking in. Was 30 jaar geleden de Roek nog een schaarse broedvogel, momenteel behoort hij tot onze meest algemene 'weidevogels' en weet de vogel ook de grasvelden van onze plantsoenen als jachtgebied goed te benutten. Jeroen Kuipers maakte de prachtige pentekening die het logo van onze vereniging vormt.

Uit het jaarboek mag blijken dat het doen van onderzoek naar vogels in ons werkgebied een voorname plaats in neemt. De resultaten van verschillende broedvogelonderzoeken worden gepresenteerd. Ook buiten het broedseizoen wordt er heel wat afgeteld en hopelijk kunt u daar de volgende keer meer over lezen. Belangrijke schakel bij de tellingen is Michel Klemann. Hij heeft onze website gebouwd en zeer zorgvuldig alle onderzoeksresultaten digitaal verwerkt. Wij roepen een ieder op zijn vogelwaarnemingen naar hem op te sturen.

Met dit eerste jaarboek heeft het bestuur samen met een aantal enthousiaste leden een reeks geopend, waarin in de loop der jaren het wel en wee van de Zutphense vogelbevolking zal worden vastgelegd. Wij kunnen dat niet alleen en we nodigen dan ook een ieder die de Zutphense vogelwereld een warm hart toedraagt om in het volgend jaarboek van zijn ervaringen verslag te doen. Tot slot mag niet onvermeld blijven dat Michiel van der Weide de motor is geweest achter deze publicatie. Zonder zijn inzet was dit boek niet tot stand gekomen.

Adri Mulder, voorzitter

Stokebrand 572
7206 ET Zutphen
0575-521468
adri.mulder@planet.nl

1 De Roek in Zutphen en omgeving

door Jeroen Kuipers

De Roek (*Corvus frugilegus*) is een opvallend aanwezige vogelsoort binnen het werkgebied van de vogelwerkgroep. Vooral de kolonies binnen de bebouwde kom van de steden en dorpen vallen op. In de buitengebieden is dit veel minder het geval en is het zelfs mogelijk kolonies over het hoofd te zien, zeker als het blad eenmaal aan de bomen zit.

Roekenkolonies binnen de bebouwde kom zijn voor velen een lust om naar te kijken maar voor even zo velen een grote bron van ergernis. Elk jaar weer laait wel ergens de discussie op over het verwijderen van Roeken in verband met 'overlast'. Het gaat dan bijna altijd om het geluid of de rommel die ze produceren tijdens het broedseizoen. Ook de gemeente Zutphen heeft in 1999 serieus plannen gehad om onze grootste Roekenkolonie in de stad — aan de Martinetsingel — te verwijderen. Door de beschermde status van de Roek is dit niet doorgegaan en kunnen we hier nu nog steeds genieten van deze interessante en mooie vogel. Niet alleen bij de kolonies is deze vogel te bekijken; ook zoekt hij steeds vaker zijn voedsel langs de bermen en groenstroken in de stad en ook tussen de rails op het station probeert deze opportunist nog een maaltje bij elkaar te scharrelen.

In het jaar 2005 zijn er in het gehele werkgebied van de vogelwerkgroep 17 kolonies geteld. Onder deze kolonies zijn er maar liefst 4 die nieuw zijn voor dit jaar. Er zijn dit jaar geen kolonies verlaten of verplaatst. Dat dit soms wel gebeurt zal hieronder blijken.

Telwijze

Al vele jaren worden de kolonies in het werkgebied gevolgd en geteld. Dit tellen gebeurt tussen 15 april en 10 mei. De

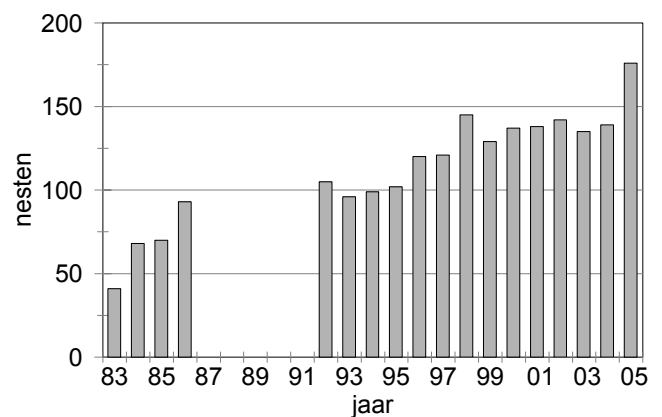
voorkeur gaat ernaar uit alles nesten zo laat mogelijk te tellen omdat nieuwe vestigingen nog tot ver in april kunnen plaatsvinden. Hierbij moet wel geteld worden voordat het blad aan de bomen komt; dit geldt vooral voor de Paardekastanjes, waar nogal wat nesten in zitten. Deze bomen kunnen in zeer korte tijd geheel in blad schieten waardoor het tellen een stuk moeilijker wordt.

Aantallen en ontwikkeling

Hieronder volgt een opsomming van de verschillende kolonies met de aantallen per kolonie en eventuele bijzonderheden.

Zutphen Martinetsingel

Zoals al eerder gezegd vormt de kolonie aan de Martinetsingel de grootste kolonie binnen de gemeentegrenzen van Zutphen. De kolonie loopt vanaf het begin van de Martinetsingel voor het gerechtsgebouw langs tot aan de Boompjeswal, waar de kolonie de hoek omgaat om te eindigen op de kruising met de Laarstraat. In 2004 is er zelfs een paar geweest dat het aandurfde een nest te bouwen boven het winkelende publiek op de kruising van de Beukerstraat/Bornhovestraat. Dit was blijkbaar toch te druk want het nest is later weer verlaten. Van deze kolonie zijn gegevens bekend vanaf 1983, toen er 41 nesten werden geteld. Tot in 1986 steeg dit aantal tot 93 waarna er een gat zit in de tellingen. Toen er na vele jaren in 1992 weer geteld werd, stond de teller op 105. Sindsdien is het aantal op een enkel jaar na alleen maar gestegen tot een aantal van 176 in 2005.

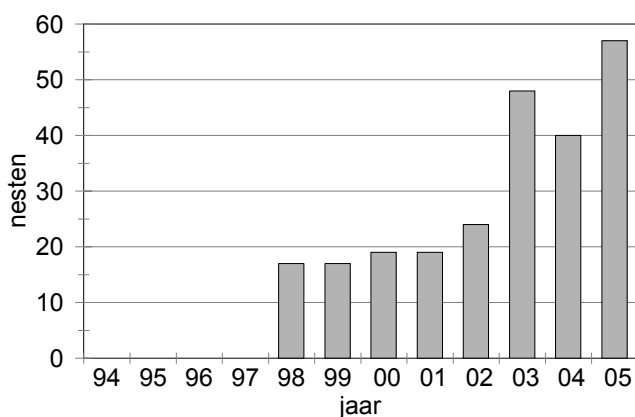
Figuur 1.1 Roekennesten Martinetsingel. Van 1987 t/m 1991 zijn geen gegevens bekend.

Zutphen Deventerweg/Eefdesse brug

De kolonie Deventerweg/Eefdesse brug bestaat eigenlijk uit drie delen maar omdat deze vrij dicht bij elkaar liggen worden deze tot één kolonie gerekend. Links en rechts van de Deventerweg voor de Eefdesse brug bevinden zich enkele nesten, gevolgd door nesten in het bosje links van de weg naast het kanaal. Hier recht tegenover, aan de andere kant van het kanaal, zit het derde gedeelte van deze kolonie. Deze kolonie is bekend vanaf 1998 en wat begon met 17 nesten is in 2005 uitgegroeid tot 57 nesten. Bleef het aantal nesten in de beginjaren stabiel, vanaf 2003 zien we een plotselinge toename van 24 naar 48. Mogelijk heeft dit te maken met de in 2003 plotseling verlaten kolonie aan de Letlandsestraat. Deze kolonie, die vanaf 1995 (66 nesten) tot in 2002 (26 nesten) bezet is geweest, lag op nog geen 1,5 km van de Eefdesse brug stroomafwaarts richting de IJssel en was in 2003 geheel verlaten. Mogelijk heeft de bouw van de waterzuivering hier iets mee te maken gehad. Gezien de grootte van het bosje en de betrekkelijke rust liggen er langs het Twentekanaal nog volop kansen voor verdere groei.

Zutphen De Hoven/Weg naar Voorst

De kolonie De Hoven/Weg naar Voorst ligt net buiten de bebouwde kom van De Hoven aan weerszijden van de Weg naar Voorst. Ondanks het steeds drukker wordende verkeer dat onder de nesten door raast, is deze kolonie nog steeds groeiende. In 1999 bestond de kolonie uit 16 nesten, maar inmiddels is deze kolonie uitgegroeid tot 25 nesten. In 2003 lag dit aantal nog op 31 nesten. Mogelijk was ook hier sprake van wat aanwas vanuit een kolonie aan de

Figuur 1.2 Roekennesten Deventerweg/Eefdesse brug.

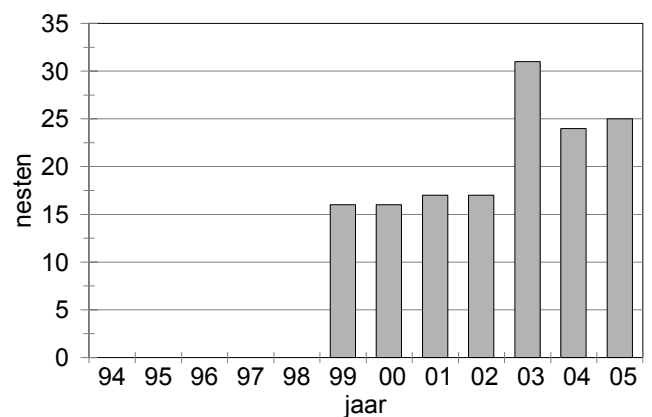
Sprabanenstraat die rond die tijd is verlaten. Met nog voldoende grote bomen en volop weidegebied naast de kolonie zijn ook hier goede toekomstmogelijkheden om weer op het niveau van 2003 terug te komen.

Zutphen Hagepoortplein

In enkele bomen recht voor de bank aan het Hagepoortplein volgen deze Roeken het komen en gaan van het geldverkeer van de Zutphense burgers. Deze kolonie was waarschijnlijk al in 2002 of eerder aanwezig, maar is pas vanaf 2003 geteld. De kolonie is vrij stabiel met 17 nesten in 2003, 13 nesten in 2004 en in 2005 weer 17 nesten.

Zutphen Thorbeckesingel

De kolonie aan de Thorbeckesingel is ook een kolonie die pas vanaf 2003 is geteld maar waarvan het goed mogelijk is dat deze al eerder is ontstaan. Deze kolonie bevindt zich in een groep bomen die grenst aan de sportvelden van de jeugdgevangenis. Op deze velden zijn ook weer voldoende mogelijkheden om voedsel te vinden en omdat deze bomen in een groenstrook staan, hebben de vogels weinig last van mensen die er onderdoor lopen. Dit laatste hoeft trouwens geen belemmering te zijn gezien de andere plaatsen in Zutphen waar elke dag vele honderden mensen langskomen en waar de Roeken het blijkbaar prima naar de zin hebben. De kolonie begon in 2003 met 12 nesten, telde in 2004 24 nesten en in 2005 23 nesten.

Figuur 1.3 Roekennesten Weg naar Voorst.

Zutphen Raadhuissteeg en Zutphen Stationsplein

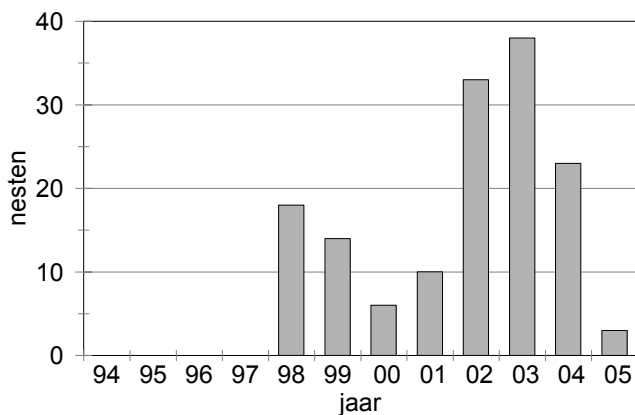
De kolonies aan de Raadhuissteeg en het Stationsplein staan sinds 2004 in de boeken. De kolonie aan de Raadhuissteeg zit in een grote Paardekastanje en bevindt zich in zo'n achteraf straatje waar je eigenlijk nooit komt, totdat er roeken gemeld worden. Zo leer je dankzij het vogels kijken ook de stad nog beter kennen!

In 2004 zaten er 7 nesten in de boom en in 2005 waren dit er 6. Ik ben benieuwd hoe deze kolonie zich gaat ontwikkelen gezien het feit dat er slechts één boom staat en het geheel is omsloten door huizen.

De kolonie aan het Stationsplein is het bewijs dat de Roek een gezelschapsdier is dat de drukte niet schuwt. In enkele lage bomen bevinden zich momenteel 9 nesten (in 2004 waren dit er 8) hetgeen in geen verhouding staat tot de vele tientallen fietsen die eronder geparkeerd (lees: gestapeld) staan en wat zorgt voor grote drukte van 's ochtends vroeg tot 's avonds laat.

Zutphen Warnsveldseweg/Den Elterweg en Van Drinenstraat

Dit jaar zijn in Zutphen 2 nieuwe kolonies ontstaan: in een groenstrook langs de Den Elterweg een kolonie van 11 nesten en bij de flats aan de Van Drinenstraat een kolonie van 5 nesten. Op deze laatste locatie waren altijd al roeken te vinden, ook in 1992 toen de vogels daar op de grasveldjes naar voedsel kwamen zoeken. Van broeden was het tot op heden echter nog nooit gekomen.

Figuur 1.4 Roekennesten bij het Geldershoofd.

Roekenkolonies buiten Zutphen

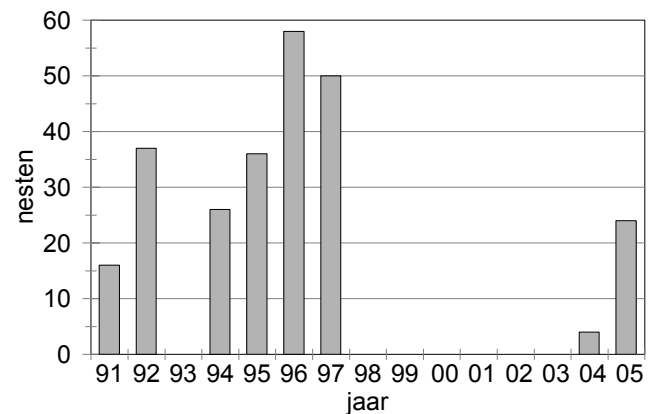
Ook in de gebieden rondom Zutphen bevinden zich enkele Roekenkolonies. De kolonies die geteld zijn liggen in de gemeenten Eefde, Voorst, en Brummen. De grootste kolonie buiten Zutphen ligt op het terrein van De Beele, in Voorst. Ook de langs de doorgaande weg door Voorst voelen Roeken zich goed thuis en bij het Twentekanaal bij Eefde is het eveneens goed toeven voor deze soort. Hieronder een overzicht van de kolonies buiten Zutphen.

Geldershoofd/IJsselstraat

De kolonie Geldershoofd/IJsselstraat ligt eigenlijk net buiten Zutphen in een bosje bij de oude steenfabriek. Deze kolonie is begonnen in 1998 met 18 nesten en is vrijwel zeker het gevolg van het plotseling verlaten van de kolonie aan de Wellenbergerweg, slechts 1 km verderop, in ditzelfde jaar. Deze kolonie kende zijn hoogtijdagen in de jaren 2002 t/m 2004 toen er achtereenvolgens 33, 38 en 23 nesten werden geteld. In 2005 waren dit er nog maar 3. De verdwenen vogels hebben blijkbaar de weg terug gevonden naar de Wellenbergerweg, want deze kolonie is sinds 2004 weer bewoond aan het raken. Hierover later meer.

Wellenbergerweg

Zoals al blijkt uit het verhaal bij de vorige kolonie kent de kolonie aan de Wellenbergerweg een grillig verloop. Bekend en geteld sinds 1991 bleef deze kolonie groeien tot in 1997. In 1998 keerde er geen enkele vogel

Figuur 1.5 Roekennesten aan de Wellenbergerweg. Uit het jaar 1993 zijn geen gegevens bekend.

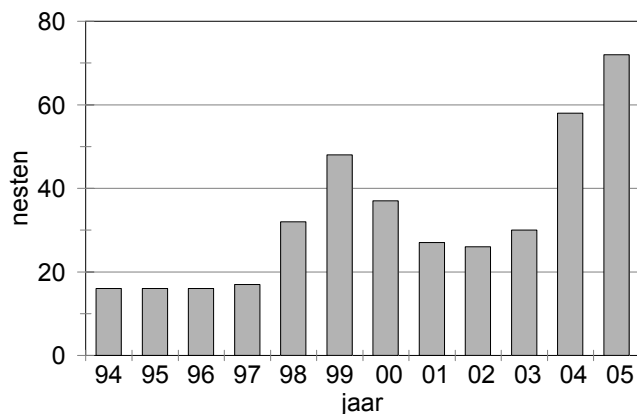
terug naar de kolonie. Waarom dit zo was, is nooit duidelijk geworden. In de omgeving en bij de kolonie zelf was niets zichtbaar veranderd en ook is er nooit iets opgemerkt van verjaging of verstoring. In 2004 blijkt dat de kolonie toch niet is vergeten en beginnen 4 paar weer te nestelen. In 2005 zijn dit er alweer 24 — nu maar afwachten of het oude niveau weer gehaald gaat worden. Deze herkolonisatie levert niet direct meer Roeken in het werkgebied op aangezien het vrij zeker gaat om Roeken die vertrekken bij de al eerder beschreven kolonie aan het Geldershoofd.

Rijksstraatweg Voorst

Aan beide kanten van de weg die dwars door Voorst loopt bevindt zich een kolonie die inmiddels bijna de gehele lengte van het dorp beslaat. Deze kolonie is voor het eerst geteld in 1994 en er waren toen 16 nesten. De groei werd ingezet tot aan 48 nesten in 1999. Hierna begon het aantal te dalen tot 26 nesten in 2002. Aan deze daling kwam gelukkig een eind en in de volgende drie jaar groeide de kolonie uit tot 72 nesten in 2005. Zoals gezegd strekt de kolonie zich uit over de gehele lengte van het dorp en steeds vaker zie je her en der in voor- en achtertuinen 1 of 2 Roekennesten zitten.

De Beele bij Voorst

In Voorst bevindt zich een Roekenkolonie op het terrein van De Beele, een open inrichting voor jongeren die wonen en leven midden tussen de bomen en de Roeken. Deze kolonie moet al langere tijd bestaan, maar de eerste tellingen die bij mij bekend zijn stammen uit 1994 toen er 150 nesten werden geteld.

Figuur 1.6 Roekennesten aan de Rijksstraatweg in Voorst.

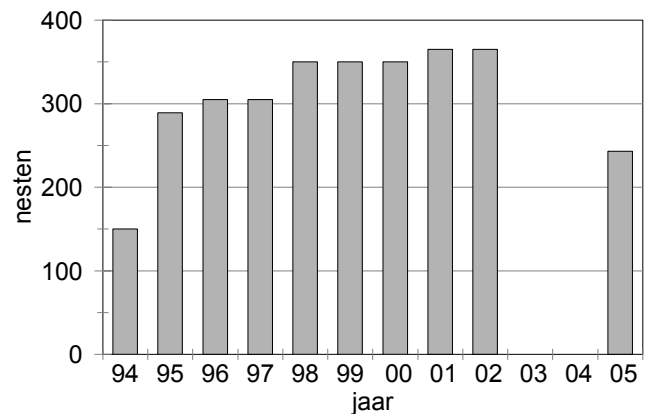
Deze kolonie is zeer lastig te tellen omdat de bomen vrij kort op elkaar staan en je er recht onderdoor moet lopen en de kans op het missen van nesten vrij groot is. Om nog maar te zwijgen over het risico van een verrekke nek! Deze kolonie is door de jaren heen door verschillende mensen geteld hetgeen hier en daar een wat vreemd beeld geeft. Zo zijn er uit het jaar 2002 verschillende uitkomsten bekend. Er is sprake van een telling van 447 nesten en een telling die uitkomt op 365 nesten. Een groot verschil binnen één kolonie! In figuur 1.7 is uitgegaan van 365 nesten omdat dit beter aansluit in de gehele ontwikkeling van de kolonie. Ook is er in dit jaar binnen het werkgebied nergens een zeer grote groei opgemerkt zodat dit, alhoewel niet onmogelijk, ook bij deze kolonie niet te verwachten was. In de jaren 2003 en 2004 is deze kolonie niet geteld.

Hoevensteeg Tonden

De kolonie Hoevensteeg zit in een klein bosje naast een woonhuis tussen Voorst en Tonden. De kolonie is voor het eerst geteld in 2002 met een resultaat van maar liefst 73 nesten. Bestond deze kolonie al eerder of maakte deze eenzelfde vliegende start als de kolonie bij de waterzuivering Cortenoever in 2005? Deze kolonie is in de loop van de jaren helaas alleen maar achteruitgegaan: in 2003 nog 53 nesten, in 2004 23 nesten en in 2005 nog maar 12.

Zandgat Brummen en waterzuivering Cortenoever

Twee geheel nieuwe kolonies in 2005. De kolonie bij het zandgat Brummen ligt aan de rand van een gegraven meertje waar in de

Figuur 1.7 Roekennesten De Beele. Uit de jaren 2003 en 2004 zijn geen gegevens bekend.

zomer volop wordt gezwommen en gerecreëerd. Bescheiden begonnen met 10 nesten. De kolonie bij de waterzuivering daarentegen begon gelijk maar iets groter en pakte uit met maar liefst 85 nesten. Komen deze van elders of is dit pure aanwinst?

Boedelhofweg, Eefde

Net buiten de bebouwde kom van Eefde bevindt zich een kolonie aan de Boedelhofweg, gelegen in een klein bosje op het terrein van een scouting groep. In 1999 werd de kolonie voor het eerst geteld toen er nog 25 nesten waren; een jaar later was dit 20 nesten. Hierna is het aantal nog twee jaar enigszins op peil gebleven met 21 en 22 nesten, maar van 2003 tot aan 2005 is dit aantal blijven steken op 8 nesten. Opvallend bij deze kolonie was het feit dat er in 2005 in het begin volop activiteit bij de nesten was, maar dat het bij latere bezoeken angstaanjagend stil was. Hoe zal dit gaan in 2006?

Kanaalpad, sluis Eefde

De kolonie aan het Kanaalpad bij de sluis te Eefde is de grootste in deze hoek van het werkgebied. De kolonie is gelegen in een bosrand langs het Twentekanaal waar maar weinig mensen komen. Er loopt een weg onderdoor maar deze wordt alleen gebruikt door bestemmingsverkeer. De bosranden langs het Twentekanaal zijn overigens bij de Roeken een geliefde plaats om te nestelen gezien de grote kolonies die elders langs het kanaal liggen en dan met name bij Almen en Lochem. Deze kolonie is voor het eerst geteld in 1995 en bestond toen uit 12 nesten. Het jaar daarop was dit aantal ook nog 12 en in 1997 was het aantal nesten 14. In 1998

steeg dit aantal ineens naar 69 nesten en bleef in de jaren daarna altijd boven de 60 zitten. In 2003 en 2004 was er een klein dipje met respectievelijk 52 en 50 nesten maar in 2005 was er opnieuw een opleving en kwam de teller tot 87 nesten.

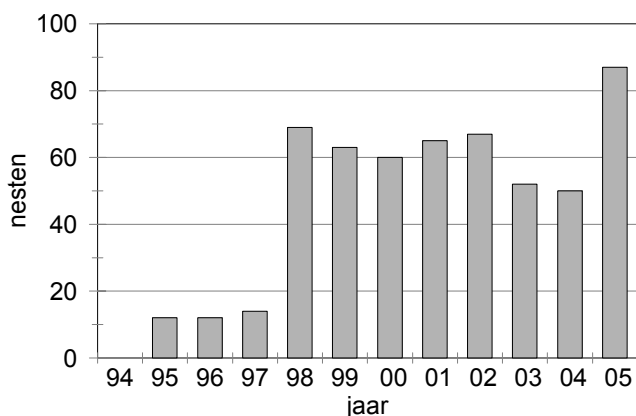
Kijken we naar een totaal telling van alle nesten van de hier beschreven kolonies, dan zien we deze schommelingen ook terug. In tabel 1.1 is een totaaloverzicht gegeven van de kolonies in de afgelopen 10 jaar met daarbij de totalen per jaar.

Let op dat in 2003 en 2004 de kolonie van De Beele niet is geteld en deze jaren dus geen goed beeld opleveren.

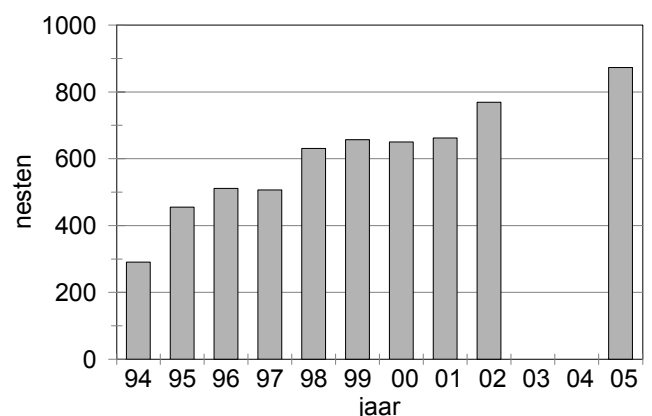
Uit de totaal telling zien we dat 2005 het beste jaar tot nu toe is, in veel gevallen een stijging toont van het aantal nesten per kolonie en maar liefst 4 nieuwe vestigingen kent.

Zoals wel blijkt uit het verslag bij verschillende kolonies kunnen de aantallen per jaar nogal verschillen en ook kunnen kolonies ontstaan of plotseling verlaten worden. In het verleden zijn er meerdere kolonies geweest binnen het werkgebied. Vele zijn al jaren verlaten, andere nog maar recent zodat ook deze plaatsen af en toe bezocht moeten worden om te zien of er geen herkolonisatie heeft plaatsgevonden. Verlaten kolonies zijn onder andere de Tadmestraat en de Letlandsestraat in Zutphen en een kolonie van 20 nesten bij Huis Empe.

Naast deze verlaten kolonies zijn er nog kolonies bekend die door andere tellers

Figuur 1.8 Roekennesten kanaalpad, sluis Eefde.

Figuur 1.9 Totaaltelling van de roekennesten 2005. De gegevens voor 2003 en 2004 zijn niet compleet.

worden of werden bezocht en die ook binnen het werkgebied vallen. Het gaat dan om kolonies bij Baak, Steenderen en Vierakker. Hiervan zijn bij mij op dit moment geen gegevens bekend. Hopelijk kunnen we deze in 2006 boven water krijgen of zelf bezoeken zodat het Roekenbestand binnen het werkgebied compleet gemaakt kan worden.

Tabel 1.1 Overzicht van de Roekenkolonies en het aantal nesten in Zutphen en omgeving. De gegevens voor 2003 en 2004 zijn niet compleet.

Kolonienaam	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Weg naar Voorst					16	16	17	17	31	24	25
Eefdesse brug				17	17	19	19	24	48	40	57
Martinetsingel	101	120	121	145	129	137	138	142	135	139	176
Hagepoortplein									17	13	17
Thorbeckesingel									12	24	23
Stationsplein, Zutphen										8	9
Van Drinenstraat											5
Warnsveldseweg											11
Raadhuisteeg										7	6
Boedelhofweg					20	25	21	22	8	8	8
Kanaalpad, sluis Eefde	12	12	14	69	63	60	65	67	52	50	87
Rijksstraatweg, Voorst	16	16	17	32	48	37	27	26	30	58	72
De Beele	289	305	305	350	350	350	365	365	?	?	243
Gelderschoofd				18	14	6	10	33	38	23	3
Hoevesteeg								73	53	23	12
Wellenbergerweg	36	58	50	0	0	0	0	0	0	4	24
Zandgat Brummen											10
Waterzuivering											85
Totaal	455	511	507	631	657	650	662	769	>424	>421	873

Tot slot

Voor het komend seizoen is er weer voldoende te doen. Heb je zelf een Roekenkolonie gezien of geteld die niet in dit overzicht staat, geef deze dan even door zodat we het overzicht nog completer kunnen maken.

Tot slot wil ik de volgende mensen bedanken voor het aanleveren van gegevens; Michiel van der Weide, Michel Klemann, Steven de Bie en Jeroen Voerknecht.

Jeroen Kuipers
Paul Rodenkolaan 98
7207 CJ Zutphen
0575-530059
jag.kuipers@chello.nl

2 Broedvogel- onderzoek Tichelbeekse waarden 2005

door Jeroen Philippona

Pal tegenover Zutphen, aan de westzijde van de IJssel, liggen de Tichelbeekse waarden. De plannen van de Gemeente Zutphen om hier een natuurontwikkelingsplan uit te voeren waren aanleiding om er onderzoek te doen naar de actuele kwaliteiten van het gebied voor broedvogels. In het voorjaar van 2005 hebben enkele Zutphense Vogelwerkgroepleden, Adri Mulder, Steven de Bie en Jeroen Philippona, een beperkte broedvogelinventarisatie van de Tichelbeekse waarden gedaan. Aanleiding was tevens dat dit gebied één van de laatste bolwerkjes van weidevogels rond Zutphen vormt en ook hier deze kwetsbare groep achteruit lijkt te gaan.

We hebben vijf inventarisatierondes in het gebied gehouden in de periode 2 april tot en met 21 mei 2005 (zie tabel 2.1). Het centrale, minder overzichtelijke gebied heeft meer aandacht gekregen dan het opener noordwestelijk en zuidelijk deel. Daarbij concentreerden we ons op weidevogels en andere bodembroeders; andere soorten werden wel meegenomen, maar er zijn onvoldoende inventarisatierondes gelopen om een volledig beeld van de aantallen territoria te krijgen. Beide boerderijen en erven in respectievelijk het noordwesten en

zuidwesten van het gebied zijn niet volledig geïnventariseerd. Het gebied is dus niet volledig onderzocht volgens het SOVON-protocol van een Broedvogel Monitor Project (BMP), maar de aantallen broedparen die zijn gevonden geven wel een indicatie.

Korte gebiedsbeschrijving

Het onderzochte gebied (oppervlakte 160 hectare) wordt aan de oostzijde begrensd door de IJssel, aan de noordzijde door de oude IJsselbrug, aan de westzijde door de winterdijk en aan de zuidoostzijde door de benedenloop van de Oekense Beek.

Het noordelijk deel van deze IJsseluiterwaard is vrij open en vlak en bestaat volledig uit grasland waarin twee sloten lopen waarlangs jonge knotwilgen zijn geplant. Aan de IJsseloevers staan over een lengte van 800 m een rij forse schietwilgen. In het noordwesten van de uiterwaard ligt een hoger terrein met een voormalige boerderij met rond het erf enig geboomte en struweel.

Het middengedeelte van de Tichelbeekse waarden vertoont meer hoogteverschillen: hier liggen verschillende oude stroomgeulen en stroomruggen waarvan enkele met meidoorns zijn beplant. Ook liggen er meerdere kleine plasjes en permanent natte geulen. Het terrein heeft deels een halfopen karakter. Vrij zuidelijk liggen enkele bosjes met vooral wilgen. Het zuidwestelijk deel ligt hoger en wordt minder vaak door de IJssel overstroomd. Enkele meidoornhagen en boomrijen doorsnijden dit gedeelte, waar ook enig bouwland ligt. Het zuidoostelijk deel ligt lager en is opener. De graslanden worden deels beweide met jongvee, deels als hooiland beheerd. Het open noordelijke deel wordt het intensiefst beheerd en het vroegst gemaaid. In het centrale deel wordt deels later gemaaid: in mei juni zijn hier ruigere stukjes met o.a. fluitekruid.

Tabel 2.1 Overzicht van de inventarisatierondes 2005.

Telronde	Datum	Tijdstip	Tijdsbesteding	Tellers
1	2 april	16.00 - 18.00 u	120 minuten	Adri Mulder, Jeroen Philippona
2	18 april	07.00 - 09.30 u	150 minuten	Jeroen Philippona
3	23 april	06.05 - 09.00 u	175 minuten	Wim Bosma, Jeroen Philippona
4	8 mei	18.45 - 20.30 u	105 minuten	Steven de Bie
5	21 mei	19.15 - 21.15 u	120 minuten	Jeroen Philippona
Totaal			670 min. = 11 u 10 min.	

Resultaten

In het gebied werden 45 mogelijke en waarschijnlijke broedvogelsoorten aangetroffen. Voor 20 andere waargenomen soorten waren geen aanwijzingen voor broedgevallen. Het betrof hier o.a. vissende soorten als blauwe reiger, visdief en aalscholver, evenals boven het terrein foeragerende zwaluwen en gierzwaluwen en in het gebied jagende roofvogels. In tabel 2.2 worden de gegevens samengevat.

Tabel 2.2 Waargenomen vogels in de Tichelbeekse waarden april - mei 2005. Gemarkerd (*) zijn de weidevogels en bodembroeders.

Soort	Status
Fuut	1 territorium aan IJssel
Aalscholver	regelmatig foeragerend in kleine aantallen
Blauwe reiger	regelmatig enkele foeragerend
Knobbelzwaan *	1 broedpaar op nest, geen jongen waargenomen, tweede paar aanwezig
Grauwe gans *	6 broedparen; meerdere paren met jongen waargenomen
Nijlgans	enkele waarnemingen van paren; geen indicatie van broeden
Bergeend	enkele losse waarnemingen
Wilde eend *	9 broedgevallen
Krakeend *	4 broedgevallen
Slobeend *	2 mogelijke broedgevallen, geen zekerheid
Zomertaling *	mogelijk 1 broedgeval
Wintertaling	enkele waarnemingen, geen indicatie broeden
Kuifeend	enkele waarnemingen, geen indicatie broeden
Buizerd	1 mogelijk nest; geen broedgeval dit jaar.
Sperwer	enkele waarnemingen, geen broedindicatie
Torenvalk	meerdere waarnemingen, geen broedindicatie
Patrijs *	1 paar meermalen waargenomen; paar met jongen juni net buiten gebied
Fazant	1 territorium nabij monding Oekense beek
Scholekster *	7 territoria
Kievit *	5 - 6 territoria
Wulp *	7 territoria
Grutto *	10 territoria
Tureluur *	9 territoria
Groenpootruiter	2 exemplaren opgestoten bij plasje op 18 april
Watersnip	2 maal één exemplaar waargenomen in april, vermoedelijk doortrek
Meerkoet *	7 territoria
Waterhoen	2 territoria
Visdief	regelmatig enkele exemplaren foeragerend op IJssel langs het terrein
Houtduif	enkele broedparen; regelmatig foeragerende exemplaren
Grote mantelmeeuw	enkele waarnemingen
Zilvermeeuw	enkele waarnemingen
IJsvogel	meerdere waarnemingen, mogelijk broedgeval in oever Oekense beek
Gierzwaluw	foeragerend vanuit de stad
Middelste bonte specht	1 waargenomen op 8 mei in wilgen langs IJssel!

Soort	Status
Graspieper *	6 territoria
Witte kwikstaart	mogelijk 1 territorium
Gele kwikstaart *	6 territoria
Boerenwaluw	foeragerend
Huiswaluw	foeragerend
Winterkoning	10 territoria
Heggenmus	8 territoria
Nachtegaal	1 zingend op 23 april, vermoedelijk doortrek
Zwarte roodstaart	1 territorium op oude IJsselbrug
Zanglijster	2 territoria
Merel	9 territoria
Zwartkop	6 territoria
Grasmus	5 territoria
Braamsluiper	1 territorium
Sprinkhaanzanger	1 territorium
Bosrietzanger	2 territoria
Fitis	3 territoria
Tijftjaf	11 territoria
Koolmees	5 territoria
Pimpelmees	1 territorium
Staartmees	mogelijk 1 territorium
Boomkruiper	2 territoria in schietwilgen langs IJssel
Ekster	1 territorium
Zwarte kraai	2 territoria, regelmatig meer foeragerend
Spreeuw	enkele broedgevallen; geen aantal geteld; vaak foeragerend
Huisbus	troepen foeragerend, broedend bij boerderijen in NW en ZW
Ringmus	waargenomen bij boerderijen; geen aantalsgegevens
Vink	6 territoria
Kneu	mogelijk 2 territoria
Putter	1 waarneming: 8 exemplaren op 8 mei
Rietgors	4 territoria

Weidevogels en bodembroeders

We gaan hier eerst in op een groep van 15 soorten weidevogels en andere bodembroeders, in de tabel met een * gemerkt. Van deze groep zijn in totaal 77 tot 80 territoria gevonden. Het betreft een deels kwetsbare groep bodembroeders. Deze bodembroeders staan onder druk van (a) veranderingen in het beheer door de landbouw, (b) veranderingen in het Nederlandse landschap, (c) veranderingen in de mogelijk toegenomen predatie en (d) (in deze uiterwaarden) veranderingen in de wellicht toegenomen schommelingen in de waterafvoer van de IJssel.

De waargenomen aantallen weidevogels zijn relatief hoog vergeleken met de dichtheden die in de laatste jaren elders in deze regio zijn gevonden. Opmerkelijk is

dat deze soorten zich vrijwel allemaal sterk concentreren in het centrale deel van het gebied (zie figuur 2.1). De dichtheden van de weidevogels liggen tussen 3 en ruim 6 paar per 100 hectare per soort. In het centrale deel zijn de dichtheden echter ongeveer het dubbele. Grutto en tureluur bereiken hier een dichtheid van ruim 10 paar per 100 hectare.

Vergelijking met gegevens uit de jaren '70 tot '90 in een rapport van Staatsbosbeheer over broedvogels van SBB reservaten in de IJsseluiterwaarden (Vogel 1995) laten echter zien dat de gevonden aantallen zeker niet hoog zijn in vergelijking met toen gangbare dichtheden. Destijds werden in het nabije Cortenoever op 160 hectare 50 tot 71 paar grutto's gevonden, een dichtheid van 31 tot 44 per 100 hectare. Momenteel zijn dergelijke dichtheden in deze regio echter nergens meer te vinden.

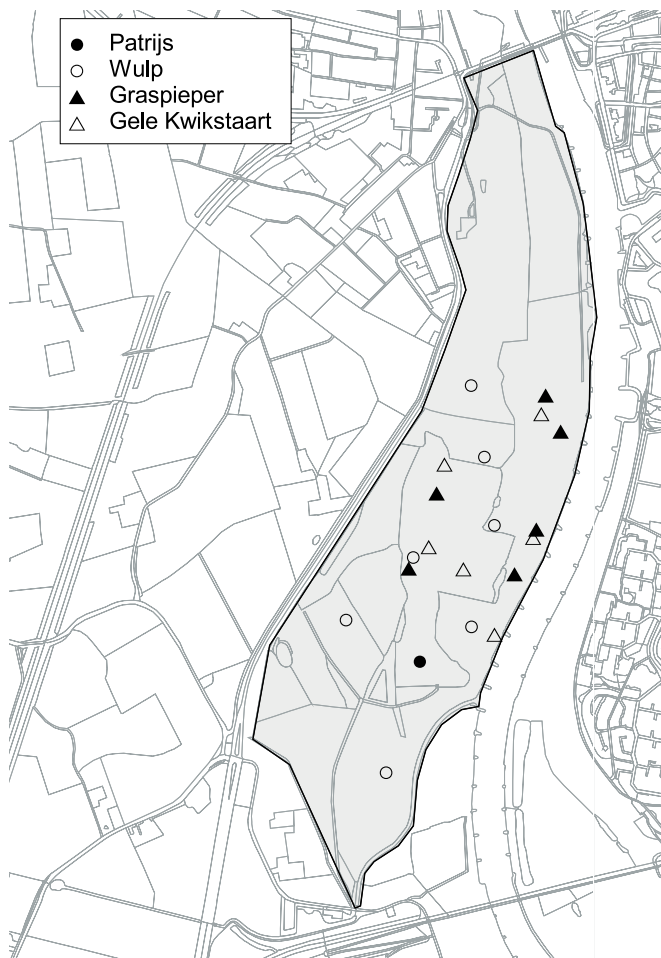
Enkele mogelijke verklaringen voor de gevonden verschillen in dichtheid binnen het gebied:

- A In het noordelijke deel is vrij veel verstoring door vissers, wandelaars met honden en andere recreanten. Het centrale deel is veel rustiger.
- B In het noordelijke deel wordt het vroegst gemaaid: hier was op 21 mei al een flink deel gemaaid, in het midden en zuiden veel minder. In het centrale deel was de maaidatum meer variabel.
- C Het noordelijk deel is evenals het zuidelijk deel modern grootschalig en geëgaliseerd terrein. In het centrale deel is meer reliëf, met geulen en plasjes en een grotere variatie in de begroeiing, met overhoekjes. Ook lijkt de bedrijfsvoering hier minder intensief.

Er is geen onderzoek gedaan naar het broedresultaat van weidevogels en

eenden. Na het maaien van verschillende percelen eind mei verdween een deel van de broedvogels. De indruk bestond dat verschillende broedsels van met name grutto verloren zijn gegaan. Vanaf eind mei - begin juni waren er op verschillende locaties in de omgeving groepjes grutto's zonder jongen te zien. Dit waren vermoedelijk paren met mislukte broedsels. Waarnemingen van de tureluur waren geconcentreerd nabij de IJssel en nabij plasjes en geulen. De dichtheid van de graspieper was het hoogst op de wat hogere oeverwallen van de IJssel met een wat ruigere en gevarieerde grasmat. Van de enkele malen waargenomen watersnip is geen baltsgedrag gezien; het betrof vermoedelijk geen broedpoging. In juni werd een paartje patrijs met tien jongen waargenomen, net ten westen van het gebied (op 500 meter van de eerdere waarnemingen van een paartje in het gebied). Mogelijk betrof het dezelfde vogels.

Figuur 2.1 Verspreidingskaart Gele kwikstaart, Graspieper, Patrijs en Wulp Tichelbeekse waarden 2005.

Figuur 2.2 Verspreidingskaart Grutto, Kievit, Tureluur en Scholekster Tichelbeekse waarden 2005.

Van de grauwe gans werden enkele paren met jongen waargenomen. Omdat deze families zich flink kunnen verplaatsen was niet zeker dat het broeden in dit terrein had plaatsgevonden.

Overige soorten

Onder de overige aangetroffen soorten springt de door Steven de Bie op 8 mei waargenomen zeer zeldzame Middelste bonte specht eruit. Zeer waarschijnlijk betreft het een zwervend exemplaar. Van deze soort zijn geen broedgevallen bekend uit de omgeving van Zutphen. De soort neemt wel voorzichtig toe in Nederland en de dichtstbijzijnde broedplaatsen zijn Schoonheten (ten noorden van Deventer) en Twente. De ijsvogel werd enige malen waargenomen, vliegend over de IJssel en boven de Oekense beek. Of er ter plaatse of dichtbij is gebroed is onbekend. De dichtheden van de meeste zangvogels (22 broedvogelsoorten aangetroffen) waren het hoogst in enkele bosjes in het zuiden van het terrein. Ook in de rij schietwilgen langs de IJssel en meidoornhagen en boomrijen werden verschillende soorten aangetroffen.

Conclusie en discussie

Hoewel het onderzoek verre van volledig was, valt toch te concluderen dat de Tichelbeekse waarden een waardevol terrein is voor een aantal broedvogelsoorten. Het gevarieerde terrein, de relatieve rust en het niet erg intensieve beheer dragen daaraan bij. Voor de korte termijn zou een beheer gericht op weidevogelbescherming de kwaliteiten nog kunnen verbeteren. Daarbij denken we vooral aan een latere maaidatum. Wanneer de gebruikers bereid zouden zijn deze uit te stellen tot 15 juni, zou dit voor verschillende weidevogelsoorten betere overlevingskansen voor de jongen opleveren. Voor de langere termijn zijn de plannen van de gemeente Zutphen voor het gebied van belang. Het uitgraven van oude stroomgeulen zal meer broedgelegenheid bieden aan diverse water- en moerasvogels. De kwaliteit van het centrale deel van het terrein voor broedvogels is al behoorlijk hoog. Het is de vraag of hier gekozen moet worden voor stopzetten van het traditionele agrarisch grondgebruik ten gunste van een natuurbeheer met grote grazers.

Figuur 2.2 Grutto (foto J. Philippona).

Daarbij is het raadzaam de eerder in gang gezette vergelijkbare ontwikkelingen in andere uiterwaardgebieden (Meinerswijk, Cortenoever, Ossenwaard, Duurse Waarden, etc.) te evalueren.

Plannen voor de aanleg van wandelpaden in het gebied moeten in verband met de verstoring van de rust voor broedvogels en wintergasten zeer kritisch worden bekeken. Een zonering van recreatie in het noordelijk deel van het terrein lijkt op zijn plaats.

Tot slot: Het is aan te raden om het onderzoek het komend voorjaar te herhalen in een geïntensiverde vorm. Ik roep enthousiast geworden Vogelwerkgroepleden op hieraan een bijdrage te leveren.

Jeroen Nienhuis wordt bedankt voor het maken van figuur 2.1 en 2.2.

Jeroen Philippona
Berkelsingel 72
7201 BM Zutphen
jphilippona@hetnet.nl

3 Broedvogels in de stad Zutphen (Berkelgebied- Deventerweg- kwartier) 2005

door Guido Verhoef

Het broedvogelseizoen 2005 was een goed jaar voor de meeste soorten, met een opvallend stabiel patroon of een lichte stijging. Tijdens 7 ochtendrondes van zo'n 3,5 uur is er door twee tellers geïnventariseerd volgens de BMP-methode van SOVON. De resultaten van 2005 en eerdere jaren staan in tabel 3.1. De huismus heeft een goed jaar gehad met vooral veel nieuwe territoria in de villawijken (totaal 25 territoria) ten opzichte van de arbeiderswijk (totaal 102 territoria). De ringmus rukt nog steeds langzaam op (7 territoria) met twee nestvondsten (nestkast en een holle boom) en ook de groenling (12 territoria) en de grote bonte specht (4 territoria) hebben een verrassend goed jaar gehad. Leuke soorten zoals de grauwe vliegenvanger (2 territoria), de bonte vliegenvanger (2 territoria) en de appelvink (2 territoria) hadden tevens een goed jaar wat regelmatig resulteerde in leuke krenten in de pap van de ochtendbezoeken. De grootste dalers van dit jaar ten opzichte van de voorgaande vijf jaren waren de roodborst (7 territoria) en de zanglijster (7 territoria).

Nieuwkomers en afvallers

De grootste verrassing was de nestvondst van een ijsvogel. Tijdens de ochtendrondes waren de foerageervluchten langs de diverse wateren prachtig te volgen tot aan het nest. Het nest bevond zich aan een aftakking

van de Berkel in een steil zandwandje van maar 40 centimeter hoog op anderhalve meter afstand van het wandelpad, maar volledig aan het oog onttrokken door de overhangende begroeiing. Voedselvluchten en nestbezoeken zijn waargenomen tussen 12 april en 9 juni; het broedresultaat is echter niet bekend.

Een tweede nieuwkomer was de kuifmees waarvan het nest werd ontdekt in een dennenboom tijdens een aanvullend bezoek aan het ijsvogelwandje. Tijdens de ochtendbezoeken was deze volledig onopgemerkt gebleven.

Soorten die de lijst net niet hebben gehaald zijn de braamsluiper en de sprinkhaanzanger. De braamsluiper had korte tijd één territorium op de bekende locatie van voorgaande jaren maar was voor de eerste datumgrens alweer vertrokken. Dat gold ook voor twee sprinkhaanzangers die korte tijd aanwezig waren in het moerasgedeelte in de Grote gracht. Het vallende melodietje van de enige fitis die verscheidene ochtenden is waargenomen viel net buiten het gebied.

Overige waarnemingen (niet in het gebied broedend)

Op twee ochtenden werd een jagende boomvalk waargenomen, éénmaal een torenvalk en tijdens een middagbezoek een slechtvalk. Overige soorten die jaarlijks in het gebied worden aangetroffen maar zover bekend niet broeden zijn soorten als aalscholver, visdief, scholekster, blauwe reiger, boerenwaluw, keep en sijs.

Figuur 3.1 De afwijkende mannetjesmerel uit het Deventerwegkwartier: geen bijzondere soort, maar wel een bijzondere vogel. Hij heeft al enkele jaren een territorium op de Valckstraat (foto G. Verhoef).

Tabel 3.1 Overzicht van het aantal territoria in het inventarisatiegebied
Berkelgebied-Deventerwegkwartier in de jaren 2000 tot en met 2005.

Soort	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Fuut	3	5	2	2	4	4
Knobbelzwaan	1	2	3	1	-	2
Soepgans	1	1	-	1	1	1
Wilde Eend	30	23	17	12	18	23
Soepeend	10	10	9	8	6	13
Waterhoen	10	15	14	6	9	17
Meerkoet	18	16	25	14	13	14
Kievit	3	3	3	2	4	2
Stadsduif	10	2	2	6	3	4
Holenduif	1	0	1	-	-	-
Houtduif	55	44	40	37	40	41
Turkse Tortel	33	27-32	32	20	28	29
Gierwaluw	10+ (?)	40	25-37	30-50	30-50?	41 (55)
IJsvogel	-	-	-	-	-	1
Groene Specht	1	1?	1	1	1	1
Grote Bonte Specht	2	2	-	1	2	4
Witte Kwikstaart	2 ?	0 ?	-	-	1	2
Winterkoning	33	32	35	27	24	25
Heggenmus	22	25 +	22	21	21	23
Roodborst	16	14	13	12	13	7
Gekraagde Roodstaart	-	-	-	-	1	1
Merel	82	70 +	60	>56	74	76
Zanglijster	9	8	9	9	9	7
Grote Lijster	-	-	1	-	1	-
Kleine Karekiet	11	10	9	6	5	10
Sprinkhaanzanger	-	-	-	-	-	-
Braamsluiper	3	4	-	2	1	-
Tuinfluit	2	3	1	1	2	1
Zwartkop	12	12	16	11	16	18
Tijftjaf	17	14 +	28	28	23	17
Fitis	2	-	-	-	2	-
Goudhaantje	2	-	-	-	-	-
Vuurgoudhaantje	-	-	-	-	-	-
Grote Vliegenvanger	-	1 ?	-	1	1	2
Bonte Vliegenvanger	-	-	2	-	1	2
Staartmees	1	4	7	4	6	3
Matkop	-	-	-	-	1	-
Glanskop	4	1	5	4	3	2
Kuifmees	-	-	-	-	-	1
Pimpelmees	40	31	45	42	48	59
Koolmees	55	27 ?	34	39	37	44
Boomklever	2	2-5	8	4	4	4
Boomkruiper	8	7	7	10	12	8
Vlaamse Gaai	3	2	2	4	4	3
Ekster	9-16	9	10	12	12	12
Kauw	42	46	45	40	45	42
Zwarte Kraai	8	9	6	11	9	8
Spreeuw	27	28	36	30	30	47
Ringmus	2	2	1	4	5	7
Huismus	90 +	81 +	90-100	86	111	127
Vink	41	33 +	31	24	30	39
Appelvink	-	-	-	1	1	2
Putter	-	-	-	1	2	4
Groenling	10	4	3	4	6	12
Rietgors	1 ?	-	-	1	1	1

Discussie

De reden dat de ijsvogel aan de aftakking van de Berkel op deze op het oog minder geschikte locatie (lage wand) is gaan broeden is vermoedelijk dat alle A-locaties bezet zijn door de grote ijsvogelpopulatie van dit moment. Deze populatie heeft zich goed kunnen ontwikkelen door de zachte winters van de afgelopen jaren. Gelijke locaties in de regio die dit beeld ondersteunen zijn dit jaar rond Arnhem aangetroffen.

De grote stijging van het aantal territoria van de spreeuw geeft waarschijnlijk een vertekend beeld. De stijging heeft vermoedelijk te maken met het grote aantal nestvondsten dit jaar en een ondertelling in voorgaande jaren: in de drukke kauwen- en huismussenwijken is de soort lastig te tellen.

Het daadwerkelijke aantal broedende wilde eenden en soepeenden is naar alle waarschijnlijkheid een stuk lager dan de cijfers aangeven. Doordat de eenden in de parken en langs de Berkel veelvuldig worden gevoerd, houden zich daar altijd grote aantallen op. Daardoor is het lastig de interpretatiecriteria zuiver te hanteren.

Het blijft moeilijk om een reële schatting te maken van het aantal gierzwaluwnesten. Intensief onderzoek naar deze soort in Zutphen en omstreken in de afgelopen jaren heeft bewezen dat alle schattingen op basis van de standaard broedvogelinventarisatiemethodes voor gierzwaluwen veel te laag uitkomen. Het feit dat er in 2003 binnen het BMP-plot in totaal zo'n 35 nestvondsten zijn gedaan en er jaarlijks 5 nieuwe locaties bijkomen duidt op een veel grotere populatie dan is af te meten aan het totaal aantal

rondvliegende gierzwaluwen. Wellicht zal intensiever gebiedsdekkend onderzoek in de toekomst een nieuw beeld schetsen met reëlere aantallen.

De reden van de aanzienlijke daling van de roodborst ten opzichte van de zeer stabiele voorgaande jaren is onduidelijk.

Alhoewel de zanglijster een duidelijke afname vertoont over de afgelopen zes jaren, zijn de aantallen te klein om over een trend te spreken.

De plaatselijke kaalslag en uitdunning langs de Berkel zijn duidelijk op de veldkaarten terug te vinden: diverse territoria zijn afgenomen. Toch is dit niet over de breedte terug te vinden in de totalen. Een verklaring hiervoor zou kunnen zijn dat territoria zijn verschoven naar de weelderige omliggende tuinen.

Guido Verhoef
Oude Kanonsdijk 50
7205 AR Zutphen
guido-isabell@zonnet.nl

4 Broedvogels van het landgoed Hackfort in 2005

door Michiel van der Weide & Henk-Jan Hof

In het voorjaar van 2005 hebben we in een deel van het landgoed Hackfort broedvogels geïnterviewd. Het doel van de inventarisatie was te weten welke schaarse broedvogels aanwezig zijn, waar ze zitten en in welke aantallen. De resultaten van de inventarisatie presenteren we in deze bijdrage. Door een vergelijking met oude gegevens kunnen we een ontwikkeling in de tijd zien.

Landgoed Hackfort

Het landgoed Hackfort is sinds 1981 volledig in bezit van de Vereniging Natuurmonumenten en heeft een omvang van ruim 730 hectare. Het bestaat uit een afwisseling van bossen (veelal loofhout), houtwallen, lanen, graslanden, akkers en verspreide boerderijen. Na een eerdere verwoesting is het markante kasteel in 1788 ingrijpend verbouwd tot het huis zoals we dat nu nog kennen. Naast het kasteel staat een watermolen die dateert van begin 1700. Door het landgoed lopen verschillende watergangen zoals de Hackfortse Beek en het brede Stroomkanaal van Hackfort. Het landgoed is landschappelijk zeer fraai dankzij het kleinschalige karakter. De natuurwaarden bestaan onder andere uit diverse dassenburchten, een hoge reeënstand en een bosflora met soorten als dalkruid en bosanemoon. Het broedvogelonderzoek is uitgevoerd in een telgebied van 111 hectare in het noordwestelijk deel van het landgoed aan weerszijden van de Hackfortse Laan (zie figuur 4.1). Alle facetten van het landgoed zijn hierbinnen te vinden: loofbos (voornamelijk Zomer- en Wintereik) en enige

percelen naaldbos (Fijnspar), graslanden, akker, houtwallen, het kasteel en de Hackfortse Beek.

Inventarisatiemethode

De inventarisatie is uitgevoerd volgens de methode van de uitgebreide territoriumkartering zoals die wordt gehanteerd voor het Broedvogel Monitoring Project van SOVON (van Dijk 2004). De lijst van onderzochte soorten bestond uit de selectie van het BMP-Bijzondere soorten (incl. facultatieve soorten) en op verzoek van Natuurmonumenten aangevuld met Fazant, Holenduif, Boomkruiper, Grauwe Vliegenvanger en Grote Bonte Specht. Het gebied is in de periode half maart tot half juni zevenmaal volledig onderzocht, met name in de vroege ochtend. Een overzicht van de bezoekdata staat in tabel 4.1.

Naast de inventarisatierondes is er tijdens speciale bezoeken gezocht naar nesten van roofvogels. Dit leverde aanvullende losse meldingen. Deze aanvullingen waren van belang aangezien de activiteit van de vogels door het soms slechte weer in het voorjaar niet optimaal was. Daarnaast kon er in mei slechts één bezoek in de vroege ochtend worden gebracht.

Op landgoed Hackfort zijn vaker broedvogelinventarisaties uitgevoerd. Zo is in 2004 een inventarisatie uitgevoerd van een selectie set aan soorten door Henk-Jan Hof. De resultaten van onze inventarisatie is vooral goed te vergelijken met een kartering uit 1999 (Ottens 2000). De onderzoeksmethode van deze kartering is vergelijkbaar, al is de intensiteit met vijf bezoeken lager geweest en zijn ook veel algemene soorten onderzocht. Nog oudere inventarisaties zijn

Tabel 4.1 Overzicht van de bezoekerondes.

Ronde	Datum	Tijdstip
1	18-03	20.20 - 21.40 u
2	19-03	06.35 - 09.50 u
3	01-04	06.55 - 10.35 u
4	16-04	06.30 - 09.55 u
5	15-05	21.00 - 22.30 u
6	25-05	06.10 - 09.40 u
7	17-06	05.30 - 09.15 u

gedaan in 1983 (Jansen & Reyrink 1985) en 1987 (Vogel 1988). Een vergelijking met deze aantallen moet met enige terughoudendheid worden gedaan. Met name doordat toen nog niet met fusie-afstanden werd gewerkt liggen de aantallen in die jaren vaak hoger.

Resultaten

De resultaten van de inventarisatie in 2005 staan in tabel 4.2. Hierin staan ter vergelijking de aantallen van eerdere karteringen in hetzelfde gebied. De verspreiding van de territoria van een aantal is weergegeven in figuur 4.1.

Watervogels

Het landgoed Hackfort is geen gebied waar veel watervogels broeden. Op de weteringen en kleine plasjes broeden wel soorten als Meerkoet, Waterhoen en Wilde Eend maar deze zijn afgelopen jaar niet geteld. De Grauwe Gans is ook aanwezig als broedvogel maar niet in het telgebied van 2005. Een paartje Nijlgans zat in het plasje bij Tichelman. In 1999 is de soort meer zuidelijk in het landgoed vastgesteld.

Roofvogels

Elders in dit jaarboek is een bijdrage te vinden over de roofvogels op het gehele landgoed. Binnen het telgebied zijn vier nesten van de Buizerd gevonden en één nest van de Wespandief. De Wespandief broedde vrij dicht aan de Hackfortse Laan. De Buizerd doet het goed. Ten opzichte van 1999 is de stand verdubbeld en in 1983 was de soort zelfs afwezig.

Hoenders, Duiven, Uilen en IJsvogel

Verrassend was de Kwartel die een territorium had aan de rand van een ruig grasland in het noordelijk deel van het telgebied. Landelijk was 2005 een goed Kwarteljaar en dat verklaart waarom de soort ineens op Hackfort aanwezig was. De Fazant is geteld op basis van baltsende mannetjes. Zo konden vier territoria op de kaart gezet worden, een verdubbeling ten opzichte van 1999. De Holenduif is een van de weinige hollenbroeders die achteruit is gegaan. Werden er in 1983 nog negen geteld, afgelopen jaar waren dat er niet meer dan twee. Landelijk is de soort stabiel. Ottens (1999) suggereert dat

de toename van de Steenmarter de oorzaak is (predator en nestplaatsconcurrentie). De Zomertortel is al lange tijd verdwenen. Van de vier territoria uit 1983 is er geen enkele teruggevonden. Deze ontwikkeling sluit aan op de landelijke trend.

De Bosuil is de talrijkste uil op Hackfort. Het afgelopen jaar zijn jongen gehoord langs de Hackfortse Laan en bij het kasteel. De aantallen van de afgelopen 20 jaar laten zien dat het voorkomen op Hackfort vrij stabiel is. Tijdens de inventarisatieronden in maart kon regelmatig een door het bos vliegende IJsvogel worden gehoord en gezien. Uiteindelijk bleek het te gaan om twee broedgevallen. Eén zat vlak langs de Hackfortse Beek en één in het noordelijk deel. De afgelopen jaren beleeft de IJsvogel topjaren in Nederland en daardoor is het landgoed ook bezet.

Spechten

De aanwezigheid van spechten in loofbossen is een goede indicatie van de natuurlijkeheid van het bos gezien hun voorkeur voor zieke en dode bomen voor voedsel en nestgelegenheid. Loofbos met dikke bomen zijn aantrekkelijk voor spechten. Het onderzochte deel van Hackfort is goed

Figuur 4.1 Territoria van Glanskop, Boomkever, Kleine Bonte Specht en Holenduif in het BMP-proefvlak Hackfort in 2005.

Tabel 4.2 Overzicht van de soorten en aantallen territoria in het onderzoeksgebied van 2005 met een vergelijking t.o.v. 1999 (Ottens 2000), 1987 (Vogel 1988) en Jansen & Reyrink 1985. De belangrijkste biotoopeisen zijn ontleend aan Sierdsema (1995) (ng = niet geteld).

Soort	Belangrijkste biotoopeisen	2005	2004	1999	1987	1983
Knobbelzwaan	open water	0	0	1	0	0
Nijlgans	open water, holen	1	1	0	0	0
Wespendief	oud bos, wespen	1	1	0	0	0
Buizerd	bos	4	4	3	1	0
Kwartel	pionier vegetaties, grasland	1	0	0	0	0
Fazant	voedselrijke ruigten	4	5	2	ng	1
Houtsnip	(loof)bos, vochtige bodem, rust	0	1	1	0	0
Holenduif	grote holten, oude loofbomen	2	ng	2	ng	9
Zomertortel	hoge struiken	0	0	0	0	4
Koekoek	kleine zangvogels	1	ng	0	ng	2
Kerkuil	randen, ruigten, grote holten	?	?	1	1	0
Steenuil	kleinschalig landschap, holten	0	0	0	1	0
Bosuil	oude loofbomen, grote holten	2	1	3	1	2
IJsvogel	schoon water, stromend, wortelkruit	2	1	0	0	0
Groene Specht	opgaand bos met open plekken, mieren	1	1	1	1	0
Zwarte Specht	opgaand bos, dikke en dode bomen	0	0	0	1	0
Kleine Bonte Specht	loofbos, kwijnende en dode bomen	3	4	2	4	3
Grote Bonte Specht	opgaand bos, dikke en dode bomen	9	ng	7	ng	6
Grote Gele Kwikstaart	schoon, stromend water, open holten	0	1	0	0	0
Nachtegaal	struiken, struwelen	0	0	0	3	3
Gekraagde Roodstaart	open bos, bosranden, open holten	6	ng	2	ng	3
Grote Lijster	bosranden, bosjes, grazige vegetaties	4	ng	3	ng	6
Kramsvogel	bosranden, bosjes, grazige vegetaties	0	0	0	1	0
Sprinkhaanzanger	natte ruigten	0	1	0	0	0
Spotvogel	hoge struwelen	1	ng	ng	ng	4
Braamsluiper	struwelen	2	ng	ng	ng	0
Grasmus	struwelen	5	ng	7	ng	2
Vuurgoudhaan	gemend bos met spar	1	ng	1	2	0
Gauwe Vliegenvanger	(oude) loofbomen	6	9	4	ng	13
Bonte Vliegenvanger	overvloed holten	0	ng	0	ng	3
Glanskop	loofbomen, holten	8	ng	5	8	5
Boomklever	dikke loofbomen	18	18	14	13	15
Boomkruiper	oudere bomen	20	ng	16	ng	32
Wielewaal	vochtig hoog loofbos	2	4	2	2	2
Appelvink	loofbomen	2	1	2	2	0
Geelgors	bosranden, boomgroepen, kruidenrijke vegetaties	9	6	6	4	4

bedeeld met spechten. De Groene Specht zat achter het kasteel en liet zich op veel plekken horen. De Zwarte Specht is ook gehoord maar broedde zeer waarschijnlijk elders in het gebied. Alleen in 1987 was de soort als broedvogel in het telgebied aanwezig. De Kleine Bonte Specht was op drie plaatsen te horen en lijkt hiermee al ruim 20 jaar stabiel te zijn. De meest algemene soort uit deze groep, de Grote Bonte Specht, neemt wel voorzichtig toe.

Nachtegaal tot en met Vuurgoudhaan

In 1983 werden er nog 29 territoria van de Nachtegaal in het gehele landgoed vastgesteld (Jansen & Reyrink 1985). Vandaag de dag is dat onvoorstelbaar. De soort is in heel Nederland, met uitzondering van de Hollandse duinen, sterk achteruitgegaan. Verlaging van het grondwaterpeil en ongunstige omstandigheden in de Afrikaanse overwinteringsgebieden zijn hier debet aan. De Gekraagde Roodstaart is toegenomen terwijl de Grote Lijster het minder goed lijkt te doen. De Spotvogel kon nog worden vastgesteld, al is de stand flink verminderd. De struweelvogels Grasmus en Braamsluiper laten een positiever beeld zien. De Vuurgoudhaan had net als in 1999 zijn territorium in een hoekje met Fijnsparren tegen de Hackfortse Laan aan.

Grauwe Vliegenvanger tot en met Geelgors

Dat de Grauwe Vliegenvanger terecht op de Rode Lijst staat blijkt ook uit de ontwikkeling op Hackfort. Tegen de 13 territoria uit 1983 staan er nu 6. Mogelijk speelt hierbij een verminderd aanbod van insecten een rol. De Bonte Vliegenvanger is afgelopen voorjaar helemaal niet gevonden; concurrentie met andere holenbroeders is denkbaar. De stand van Glanskop, Boomklever en Boomkruiper is als redelijk stabiel te typeren. Het aantal van 31 Boomkruipers in 1983 is onwaarschijnlijk hoog en wellicht een gevolg van onjuiste interpretatie. Wielewaal en Appelvink — met twee territoria — zijn beide schaars, maar de stand is over 20 jaar zeer stabiel. Het kleinschalige landschap van het landgoed is bij uitstek geschikt als broedgebied voor de Geelgors. In alle houtwallen en bosranden is zijn zang dan ook te horen. Het is opvallend dat het aantal territoria verdubbeld is terwijl de soort het in Nederland juist minder goed doet. Wellicht is de voedselsituatie verbeterd doordat een aantal graslanden minder intensief wordt gebruikt.

Aanbevelingen voor het beheer

Het beheer van het landgoed is voor vogels in zijn algemeenheid goed te noemen. Roofvogels komen in een flinke dichtheid voor en zijn duidelijk toegenomen. Ook de karakteristieke vogelsoorten van loofbos zoals de Spechten, Glanskop en Boomklever zijn stabiel of laten een toename zien. De houtwallen en de laanbeplanting langs de doorgaande wegen blijken voor broedvogels zeer waardevol. Langs de Hackfortse Laan komen holenbroeders als Bosuil, Kleine Bonte Specht en Glanskop voor. De loofbossen kunnen bij het voorzetten van het huidige beheer, met ruimte voor dood hout, op termijn geschikt zijn voor de Middelste Bonte Specht. Als deze soort zijn opmars voortzet, zijn broedgevallen op Hackfort zeker te verwachten. Het verdwijnen van de Nachtegaal en Zomertortel is een gemis voor het gebied. Slechte omstandigheden in hun Afrikaanse overwinteringsgebied zijn hier debet aan, maar ook de verlaging van de grondwaterspiegel. Hierdoor verruigt de bosbodem en is deze

voor de Nachtegaal niet meer aantrekkelijk. Het is voor deze soort dan ook wenselijk het waterpeil in het landgoed te verhogen. Het landgoed Hackfort kan voor vogels echter nog zeker in waarde stijgen. Veel graslanden worden intensief gebruikt voor de landbouw en zijn daardoor onaantrekkelijk als voedselgebied. Tevens zijn de overgangen tussen gras en het bos zeer abrupt; zie het vele prikkeldraad dat grenst aan de bosranden. Voor veel vogels zijn zoom- en mantelvegetaties zeer waardevol als broedplaats en voedselgebied. Zeker als ze in de zon liggen vormt dergelijke vegetatie ook een belangrijk leefgebied voor dagvlinders en andere insecten. Een extensievere (biologische?) landbouw kan het karakter van het landgoed versterken en biedt wellicht ook kansen aan soorten als Grauwe Klauwier. Deze soort is een goede indicator voor een rijk kleinschalig cultuurlandschap zoals Hackfort dat vroeger zeker is geweest.

Dankwoord

André Westendorp (Natuurmonumenten) wordt bedankt voor het verlenen van de vergunning, Michel Klemann voor het maken van de veldkaart en Jeroen Nienhuis voor figuur 4.1. In de bibliotheek van SOVON waren de oude inventarisatierapporten snel te vinden. Rob Vogel was zo vriendelijk zijn oude inventarisatie van een methodische toelichting te voorzien.

Michiel van der Weide
Hobbemakade 37
7204 BL Zutphen
0575-513189
mvdweide@ision.nl

Henk-Jan Hof
Van Hoornlaan 58
7207 JL Zutphen
0575-523954
henk.hof@planet.nl

Literatuur

van Dijk A.J. 2004. Handleiding Broedvogelmonitoring Project (broedvogelonderzoek in proefvlakken). SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.

Jansen S.R.J. & Reyrink L.A.F. 1985. Landschapsecologisch onderzoek naar de avifauna van het landgoed Hackfort bij Vorden. Rapportnr. 403. De Dorschkamp, Wageningen.

Ottens H-J. 2000. Broedvogels van Hackfort, 't Enzerinck, 't Walliën, Velhorst en het Grote Veld in 1999. SOVON-inventarisatierapport 2000/03. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.

Vogel R.L. 1988. De broedvogels van Hackfort in 1987. Natuurmonumenten, 's Graveland.

Sierdsema H. 1995. Broedvogels en beheer. Het gebruik van broedvogelgegevens in het beheer van bos- en natuurterreinen. SBB-rapport 1995-1, SOVON-onderzoeksrapport 1995/04. SBB/SOVON, Driebergen/Beek-Ubbergen.

5 De roofvogels van Hackfort en Starink in 2005

door Henk-Jan Hof

In 2005 werd het landgoed Hackfort door mij geïnventariseerd op de aanwezigheid van roofvogels. Onder het landgoed Hackfort wordt door de Vereniging Natuurmonumenten verstaan het gebied ten westen van Vorden, alsmede een gebied dat leunt tegen het landgoed 't Waliën — in dit rapport nader aan te duiden als Starink. In het veld voelt het onlogisch aan om Starink bij het landgoed Hackfort te betrekken; daarom is het als afzonderlijke eenheid aangeduid. Hackfort en Starink vormen samen een gebied met een totale oppervlakte van 735 hectare. Hierin zijn kleine oppervlaktes als boerderijen, huizen, tuinen en waterpartijen inbegrepen.

De totale oppervlakte van Starink is ruw afgerond vast te stellen op 65 hectare en die van Hackfort op 670 hectare. De oppervlakte bos op Starink bedraagt 42 hectare, op Hackfort 198 hectare. De oppervlakte grasland op Starink is 20 hectare, op Hackfort 323 hectare. Akkers kennen een oppervlakte van 88 hectare, waarvan 2,5 hectare op Starink.

Werkwijze

Vanaf februari werden oude nesten van roofvogels opgespoord en waarnemingen van individuele vogels, paarwaarnemingen en voedselvluchten in het veldboekje genoteerd. Thuis werden de soortkaarten bijgewerkt. De leeftijd van de oudervogels is veelal vastgesteld aan de hand van zichtwaarnemingen. Er is slechts onderscheid gemaakt tussen eenjarige (juveniele) en meerjarige (adulte) vogels. Er is niet bij de nesten geklommen; legselgroottes zijn dus onbekend, evenals het aantal eieren dat niet is uitgekomen.

De territoria van de Wespendif zijn

opgespoord door aanwachten bij geschikte percelen om zo aan één plek geboden vogels waar te nemen, paarwaarnemingen te doen of om een voedseltransport waar te nemen. Na het uitvliegen van de Sperwerjongen is de nestomgeving afgezocht naar sporen van verongelukte jongen. In de prooijist van Sperwers is geen onderscheid gemaakt tussen adulte en juveniele prooien. Juveniele prooien zijn oververtegenwoordigd in de prooijist. De aantallen broedende roofvogels staan in tabel 5.1.

Wespendif

In totaal werden 3 territoria vastgesteld, 2 op Hackfort en 1 op Starink. Van de 3 paren is de leeftijd vastgesteld aan de hand van zichtwaarnemingen. Alle waargenomen oudervogels waren in het adulte klee. In de territoria zijn 2 nesten gevonden.

Één nest werd in een Douglas gevonden, het tweede nest in een Fijnspar. Bij het tweede nest werd 1 juveniel gezien. In het derde territorium werd het nest niet gevonden, maar het moet haast in een met klimop begroeide Zomereik zijn. Hieronder werden krijtsporen gevonden, nabij werd een alarmerende Wespendif gehoord, en ook werden enkele geplukte nestjonge Houtduiven gevonden. Onder deze boom lagen takjes van Lijsterbes en Beuk.

Havik

In het door mij onderzochte gebied is geen territorium van de Havik vastgesteld. Buiten de gebiedsgrenzen werden twee territoria vastgesteld.

Sperwer

Op zowel Starink als Hackfort werd één territorium vastgesteld. De nesten werden gevonden in een Grove Den en in een Douglasspar, op respectievelijk 9 en 12 meter hoogte. Van beide paren waren de oudervogels in het adulte klee. Op Starink vlogen 4 jongen uit: 3 vrouwtjes en 1 mannetje. Op Hackfort vlogen 5 jongen uit: 2 vrouwtjes en 3 mannetjes. Op de vaste plukplaatsen op Starink werden rond het nest 58 prooien verzameld, verdeeld over 13 soorten (zie tabel 5.2).

Op vaste plukplaatsen rond het nest op Hackfort werden 86 prooien van de Sperwers verzameld, verdeeld over 16 soorten (zie tabel 5.3).

Tabel 5.1 Overzicht van de aantallen roofvogelterritoria op Hackfort en Starink in 2005.

	Hackfort	Starink	Totaal
Wespendief	2	1	3
Havik	0	0	0
Sperwer	1	1	2
Buizerd	17	3	20
Boomvalk	1	0	1
Torenvalk	1	0	1

Tabel 5.2 Voedselgegevens van de Sperwers op Starink, in alfabetische volgorde.

Soort	Totaal
Boerenwaluw	8
Boomkruiper	1
Gaai	3
Grote Bonte Specht	4
Huismus	6
Koolmees	12
Merel	1
Pimpelmees	4
Ringmus	3
Spreeuw	7
Vink	4
Witte Kwikstaart	3
Zwartkop	2

Tabel 5.3 Voedselgegevens van de sperwers op Hackfort, in alfabetische volgorde.

Soort	Totaal
Boerenwaluw	3
Bonte Vliegenvanger	1
Gaai	1
Glanskop	1
Grote Bonte Specht	3
Huismus	25
Koolmees	13
Merel	4
Pimpelmees	2
Putter	1
Ringmus	18
Roodborst	1
Spreeuw	1
Vink	3
Witte Kwikstaart	5
Zanglijster	4

Tabel 5.5 Overzicht van de gevonden prooien van de Boovalk op Hackfort.

Soort	Totaal
Grote Bonte Specht	1
Koolmees	3
Pimpelmees	1
Spreeuw	2

Tabel 5.4 Broedbiologische gegevens van de Buizerd.

Paar-nummer	Leeftijd vrouw	Leeftijd man	Baltes	Nest	Nest-boom	Aantal jongen
1	Adult	Adult	Ja	Ja	Grove Den	3
2	Adult	Adult	Ja	Ja	Grove Den	2
3	?	Adult	Ja	Ja	Douglas	3
4	Adult	Juveniel	Ja	Ja	Lariks	0
5	?	?	Ja	Ja	Zomereik	2
6	Adult	Adult	Ja	Ja	Zomereik	2
7	Adult	Adult	Ja	Ja	Zomereik	2
8	Adult	Adult	Ja	Ja	Zomereik	2
9	Adult	Adult	Ja	Ja	Zomereik	2
10	Adult	Adult	Ja	Ja	Zomereik	1
11	Adult	Adult	Ja	Ja	Zomereik	2
12	Adult	Adult	Ja	Ja	Zomereik	1
13	Adult	Adult	Ja	Ja	Zomereik	2
14	Adult	Adult	Ja	Ja	Zomereik	2
15	Adult	Adult	Ja	Ja	Zomereik	-
16	Adult	Adult	Ja	Ja	Zomereik	2
17	Adult	Adult	Ja	Ja	Berk	2
18	Adult	Adult	Ja	Ja	Niet gevonden	2
19	Adult	Adult	Ja	Nee	?	0
20	Adult	Adult	Ja	Nee	?	0

Buizerd

In totaal werden in het geïnventariseerde gebied 20 territoria gevonden, waarvan 3 op Starink. De meeste oudervogels waren in het adulte kleed. De broedbiologische gegevens staan vermeld in tabel 5.4. Het aantal jongen is vanaf de grond vastgesteld. Er zijn dus zeker jongen gemist. Bij paar nummer vier aan de Vordenseweg is het mannetje verongelukt. Na enkele dagen waren er geen piepende jongen meer op het nest te horen. Het vrouwtje heeft schijnbaar geen kans gezien de jongen alleen groot te brengen.

Boomvalk

Van de Boomvalk is 1 territorium vastgesteld. Er werd geen nest gevonden. Verscheidende malen is een copulatie waargenomen en zijn voedsel-transporten van man naar vrouw waargenomen. Rond deze boomvalklocatie zijn enkele prooien gevonden, die vermeld staan in tabel 5.5.

Net ten noorden en ten zuiden van Starink werd nog een territorium vastgesteld. Beide paren brachten drie jongen groot. Ten noorden van Starink werd het nest gevonden in een Grove Den. Dit betrof een oud nest van een Zwarte Kraai. Ten zuiden van Starink werd eveneens een nest gevonden in een Grove Den.

Torenvalk

In het geïnventariseerde gebied werd slechts 1 territorium vastgesteld. Er was sprake van een broedgeval in de nestkast bij Wagenvoort. Helaas is het aantal uitgevlogen jongen niet bij mij bekend.

Woord van dank

Mijn hartelijke dank gaat uit naar Michel Klemann. Hij voorzag een eerdere versie van het rapport, bestemd voor de Vereniging Natuurmonumenten, van commentaar.

Henk Jan Hof
Van Hoornlaan 58
7207 JL Zutphen
0575-523954
henk.hof@planet.nl

6 Nestkast voor Slechtvalk geplaatst maar nog niet geopend

door Adri Mulder

Het afgelopen jaar hebben Jeroen Philippona en ik ons ingespannen voor de plaatsing van een nestkast voor een slechtvalk (*Falco peregrinus*) op de toren van de St. Walburgiskerk. De kerktoeren werd dit jaar gerestaureerd waardoor zich een uitstekende mogelijkheid voordeed een kast te plaatsen op een anders moeilijk toegankelijke plek. De populatie van de slechtvalk is nog steeds herstellende van de achteruitgang als gevolg van de bio-accumulatie van gifstoffen in de voedselketen in de tweede helft van de vorige eeuw (zie kader). De nestkast is inmiddels geplaatst, maar is nog niet toegankelijk voor de valken.

Een goed begin

In het begin ging alles van een leien dakje. Het kerkbestuur was welwillend. De aanneemer was bereid om de kast gratis te bouwen. We ondervonden daarbij veel steun van de landelijke Werkgroep Slechtvalk Nederland. Jan van Dijk kwam speciaal naar Zutphen en leverde bruikbare tekeningen voor de kast en adviezen voor de beste plek. De Stentor plaatste een leuk artikel met foto en als klap op de vuurpijl zat ik op een donderdag in de kerstvakantie in de studio van Radio Gelderland te vertellen over ons kleine project. Wat kon er ook misgaan? De nestkast was goed voor het herstel van de populatie van een bedreigde vogelsoort en bovendien kon de slechtvalk een bijdrage leveren aan de regulatie van de duiven en roekenoverlast in de stad.

Plaatsing duiventillen maakt plaatsing nestkast gevoelig

Maar ik had buiten de winkeliers in de binnenstad gerekend. Die hebben zich ten behoeve van de stadsduiven verenigd in de Stichting Stadsduiven Zutphen (SSZ). De stichting is bereid om in de komende jaren 54.000 euro te investeren in de plaatsing van drie duiventillen. Doel is de overlast van deze op ongelegen plaatsen schijtende en nestenbouwende beestjes te verminderen. De eerste duiventil is vorig jaar geplaatst op de binnenplaats achter de Livera; een tweede wordt dit voorjaar er vlak in de buurt geplaatst. De overlast is met name zo groot omdat de populatie stadsduiven regelmatig wordt aangevuld met verdwaalde postduiven.

‘Nog niets aan de hand,’ dachten wij in onze naïviteit: slechtvalken jagen vooral op verdwaalde postduiven. De Zutphense binnenstad is veel te krap voor deze straaljager onder de roofvogels. Bovendien is uit bijvoorbeeld New York bekend dat slechtvalken en stadsduiven in elkaars nabijheid broeden, zonder dat er grote slachtingen worden aangericht. Dat gebeurt ook niet in de natuurlijke habitat van slechtvalken en rotsduiven (de wilde voorvader van de postduif): steile rotswanden.

Maar de plaatsing van een nestkast voor een slechtvalk op krap 300 m afstand van een duiventil bleek voldoende om de angst voor slachtingen te voeden. Schrikbeelden van duiven die van tillen worden geplukt en duiven die over de stad uiteen worden gejaagd bleken niet te weerleggen, ook al hebben

Figuur 6.1 Nestkast met dichtgeschroefde opening op het kerkplein voor de St. Walburgiskerk (foto Adri Mulder).

De slechtvalk is een middelgrote roofvogel (mannetje ca. 42 cm, vrouwtje ca. 50 cm) met een spanwijdte van een meter. Slechtvalken zijn uitstekende vliegers die bij de jacht op middelgrote vogels snelheden kunnen bereiken van 110 km/uur (vlak) tot meer dan 180 km/uur (duikvlucht). Ze jagen met name op vogels, waarbij in Nederland de postduif (35%) en de spreeuw (16%) in het broedseizoen de voornaamste prooi vormen. Buiten de broedtijd worden ook veel steltlopers, meeuwen en eenden geslagen. Het territorium voor een paartje slechtvalken is groot. De uiterwaarden langs de IJssel tussen Brummen en het Twentekanaal bieden waarschijnlijk slechts plaats aan één paartje slechtvalken. Slechtvalken zijn in Nederland sinds de komst van de mens schaarse broedvogels geweest door het ontbreken van veilige nestgelegenheid en afschot door jagers. De slechtvalk was de eerste vogel waarbij ontdekt werd dat insecticiden en PCB's giftig zijn voor grotere dieren. De ontdekking daarvan gebeurde min of meer toevallig. Britse postduifhouders klaagden in de jaren '60 van de vorige eeuw dat slechtvalken veel postduiven aten en eisten dat de soort niet langer beschermd werd, zodat ze er op mochten jagen. De Britse regering ging daarom onderzoeken of het echt wel zo goed met de slechtvalk ging als men beweerde. Tijdens het onderzoek werd ontdekt dat het juist heel slecht gesteld was met de populatie en dat landbouwgif en PCB's de oorzaken waren van een wereldwijde achteruitgang. Na een verbod op de meest schadelijke stoffen herstelt de stand zich nu langzaam en vanaf 1990 broeden er weer mondjesmaat slechtvalken in Nederland. In navolging van hun ouders in België en Duitsland doen zij dat steeds meer op door de mens gebouwde zaken als hoge schoorstenen en kerktorens en relatief minder in bomen en op rotswanden.

we ons de blaren op de tong gepraat. Ook degelijke literatuur uit New York en mails van een professor uit Warschau mochten niet baten. Peter van Geneijgen van de Werkgroep Slechtvalk Nederland kon aantonen dat slechtvalken nauwelijks stadsduiven eten, maar helaas was dit niet genoeg.

Compromis

Omdat wij hechten aan een goede samenwerking hebben we uiteindelijk water bij de wijn gedaan en een compromis voorgesteld. De nestkast wordt volgens plan geplaatst, maar de eerste 2,5 jaar blijft de nestkast gesloten om de duiven te laten wennen aan de nog te plaatsen duiventillen. Pas daarna gaat de nestkast op de St. Walburgiskerk

open. De SSZ ging na diep beraad uiteindelijk akkoord.

De nestkast is in april geplaatst. Op de bodem van de kast is fijn grind aangebracht. Meer hebben de valken niet nodig om een nestkom te maken. De aannemer heeft daarna keurig een plankje voor de ingang geschroefd (zie figuur 6.1).

Wij hopen de komende twee jaar zowel slechtvalken als duiven te bestuderen en te kijken hoe beide op elkaar reageren. Ondertussen is de verstandhouding met de SSZ sterk verbeterd. Johan Blanksma, die namens de gemeente in de SSZ zit, is inmiddels lid geworden van de VVG. Samen organiseren we in het voorjaar van 2006 een telling van de duiven in de binnenstad. De telling in de kerstvakantie kon geen doorgang vinden door ongunstige weersomstandigheden.

Slechtvalken komen toch?

Het afgelopen jaar zijn onregelmatig waarnemingen van slechtvalken boven de stad gedaan. Elke winter overwintert er minimaal een (vrouwelijke) slechtvalk in Zutphen. Zij is bijna iedere middag op de hoogspanningsmast langs de IJssel op industrieterrein de Mars te bewonderen. Prooi resten onder de mast bevestigen het landelijke beeld van prooien: duiven en meeuwen. Het is overigens onwaarschijnlijk dat deze valk ooit in Zutphen zal broeden. Elk voorjaar vliegt deze vogel weer naar Scandinavië om daar haar jongen groot te brengen. Broedende vogels moeten voortkomen uit de nakomelingen van vogels die in Nederland of aangezend België of Duitsland uit het ei zijn gekropen. De twee populaties (Scandinavische trekvogels en West-Europese standvogels) blijken nauwelijks te mengen. De laatste populatie neemt gestaag toe. Zo broeden er na het eerste paar in 1990 in 2004 al 29 paar in Nederland, vrijwel zonder uitzondering in nestkasten. In Duitsland broeden verschillende paren in kerktorens die in de buurt van de rivier staan. Dat de slechtvalk in Zutphen komt broeden lijkt dan ook een kwestie van tijd.

Adri Mulder
Stokebrand 572
7206 ET Zutphen
0575-521468
adri.mulder@planet.nl

7 Broedvogels van de Ravenswaarden 2005

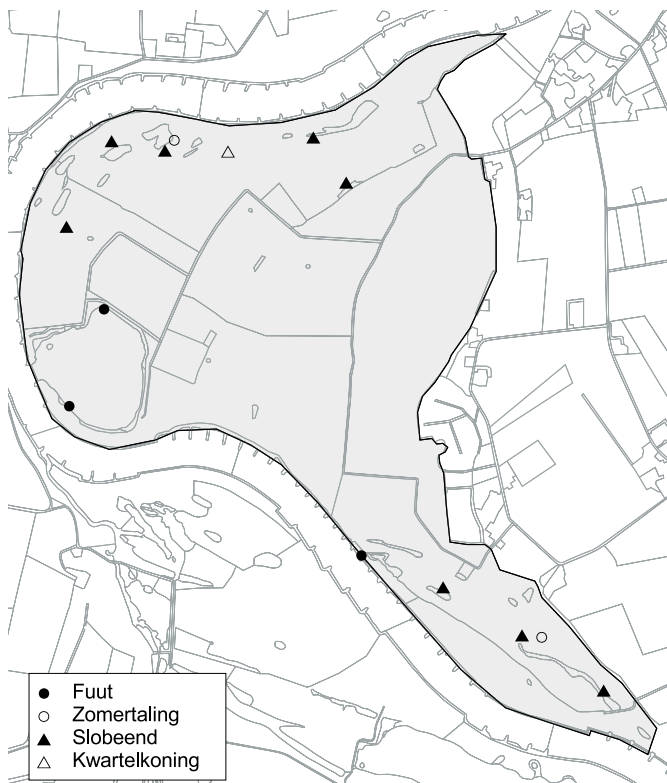
door Gerrit Arfman

Afgelopen voorjaar zijn de Ravenswaarden op verzoek van Staatsbosbeheer op broedvogels geïnventariséerd. De inventarisatie en interpretatie is gedaan volgens de SOVON-richtlijnen. Het geïnventariséerde gebied is ongeveer 225 hectare groot. Er zijn in totaal 13 bezoeken gebracht; zeven in de vroege ochtend gebracht, twee overdag en vier 's avonds.

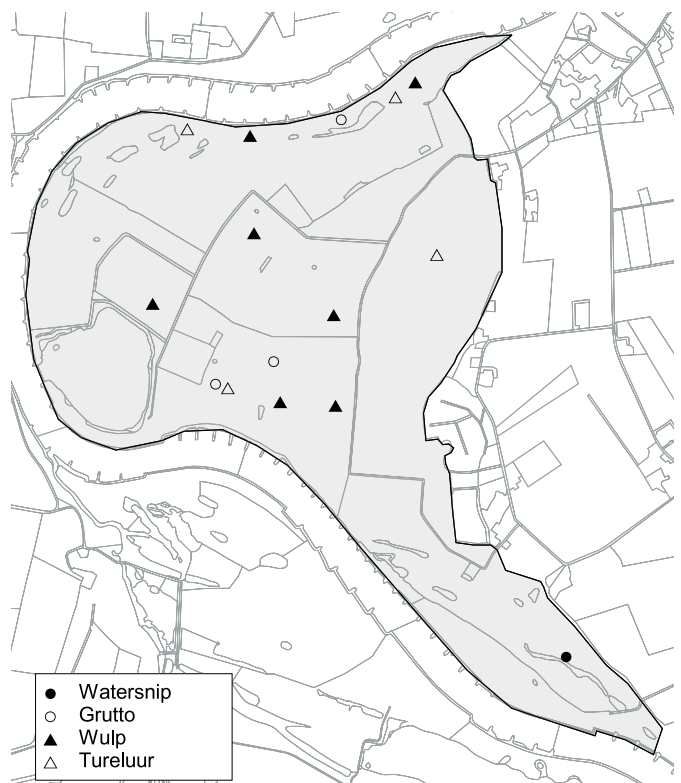
De Ravenswaarden

De Ravenswaarden bestaat grotendeels uit graslanden, doorsneden door meidoornheggen en knotwilgrijen. Lokaal bevinden zich vochtige wilgenstruwelen. Het terrein is reliëfrijk met stroomruggen en geulen. De hogere ruggen bestaan uit kalkrijk fijn rivierzand. In de geulen komen natte rivierkleibodems voor (Klaassen 2003). De Ravenswaarden zijn in het verleden al eerder op broedvogels geïnventariséerd. In 2002 (Arfman in Klaassen 2003) en 1992 en 1994 (Vogel 1995) zijn de gegevens op een vergelijkbare wijze verzameld en dus vergelijkbaar met 2005.

Figuur 7.1 Territoria van Fuut, Zomertaling, Slobeend en Kwartelkoning in de Ravenswaard (2005).

Figuur 7.2 Territoria van Watersnip, Grutto, Wulp en Tureluur in de Ravenswaard (2005).

Resultaten

De resultaten van de inventarisatie zijn verwerkt in een rapport (Arfman 2005) waarin alle territoriumkaarten zijn opgenomen. In tabel 7.1 staan de aantallen van alle broedvogels weergegeven. De opvallendste broedvogels waren de Oeverloper (territorium op basis van alarmerende vogels op 5 en 19 juni), een broedgeval van de Boomvalk (helaas verstoord door Torenvalk), Sprinkhaanzanger, Kwartelkoning en IJsvogel.

Weidevogels

In deze bijdrage worden de weidevogels eruit gelicht. Op een tweetal kaarten (figuur 7.1 en 7.2) staan de stippen van de belangrijkste weidevogels. De groep van weidevogels is in de Ravenswaard nog goed vertegenwoordigd. Kritische soorten als Watersnip, Kwartelkoning en Zomertaling zijn nog in beperkte aantallen aanwezig. Ook in het verleden was dit het geval, zodat de Ravenswaarden voor deze soorten nooit een optimaal gebied is geweest. De Grutto stelt in vergelijking met Tureluur, Scholekster en Kievit net iets hogere eisen aan het grasland (drassig structuurrijk grasland). Net zoals in de rest van Nederland, is de Grutto ook in de Ravenswaard flink in aantal verminderd. Nog slechts 10% van de stand uit 1994 is aan te treffen in het gebied, een flinke aderlating. De Tureluur lijkt zich aardig te handhaven. Dat kan niet gezegd worden van Kievit en Scholekster. De achteruitgang van de Kievit is vergelijkbaar met de Grutto, die van de Scholekster is gematigder.

Tabel 7.1 Overzicht van de broedvogelterritoria in de Ravenswaard in 2005 en eerdere jaren.

Soort	2005	2002	1994	1992
Fuut	3	2		
Knobbelzwaan	0	3	3	0
Kolgans	1	0		
Grauwe Gans	4	2		
Nijlgans		5	2	3
Bergeend	6	10	8	5
Krakeend	11	10		
Wintertaling	5	2		
Zomertaling	2	5		
Slobeend	8	9	7	7
Kuifeend	2	3		
Buizerd	1 (1)	0		
Havik	(1)	0		
Torenvalk	1	0		
Boomvalk	1	1		
Patrijs		1	2	2
Kwartelkoning	1	0	0	3
Kwartel	2	2		
Waterral		1		
Waterhoen	2	1		
Schalekster	8	5	19	22
Kleine Plevier	0	1		
Kievit	5	11	37	38
Oeverloper	1	0		
Grutto	3	5	23	30
Tureluur	4	4	7	2
Watersnip	1	0		
Wulp	7	6	3	1
Holenduif	4	0		
Steenuil	1	1	7	1
Koekoek	2	1		
IJsvogel	1	0		
Veldleeuwerik	0		3	2
Gele Kwikstaart	10	14	13	6
Braamsluiper	10	9		
Tuinfluit	3	ng		
Grasmus	32	36		
Sprinkhaanzanger	1	0		
Bosrietzanger	11	9		
Kleine Karekiet	3	3		
Spotvogel	1	1		
Fitis	21	ng		
Matkop	2	2		
Boomklever	1	0		
Ekster	2	1		
Zwarte Kraai	5	4		
Ringmus	6	ng		
Kneu	25	33		
Putter	4	3		
Rietgors	21	27		

Redenen achteruitgang

De redenen achter de achteruitgang van de weidevogels zijn deels van lokale aard. Zo is het maaibeheer van Staatsbosbeheer gericht geweest op met name botanische waarden. Gelukkig is het maaibeleid recent aangepast en wordt nu gefaseerd gemaaid. Opvallend is verder dat Kievit en Scholekster vaak buitendijks op maïsland broeden omdat ze daar meer rust vinden. Het nabije Ooievaarsstation zorgt daarnaast voor extra predatie. Waarnemingen van 15 tot 20 (onvolwassen) Ooievaars die een perceel afschuimen zijn niet ongewoon in de Ravenswaarden.

Dankwoord

Staatsbosbeheer wordt bedankt voor het verlenen van de vergunning en Jeroen Nienhuis voor het maken van figuur 7.1 en 7.2.

Gerrit Arfman
Deventerweg 76
7245 PK Laren
057-3401812

Literatuur

Arfman G. 2005. Broedvogels van de Ravenswaarden 2005. Rapport in eigen beheer, Laren.

Klaassen O. 2003. Broedvogels van de terreinen van Staatsbosbeheer in de IJsseluiterwaarden in 2002. SOVON-inventarisatierapport 2003/01. SOVON, Beek-Ubbergen.

Vogel R.L. 1995. Broedvogels van SBB-reservaten in de IJsseluiterwaarden in 1994. SOVON-inventarisatie-rapport 1995/03. SOVON, Beek-Ubbergen.

8 Fenologie 2005

door Michel Klemann

Fenologie betekent volgens www.vandale.nl 'leer van de betrekkingen tussen het weer en het leven in de natuur'. Het Prisma woordenboek spreekt van 'leer v.d. invloed v.h. klimaat op verschijnen van planten en dieren'. Weer en klimaat zijn twee verschillende fenomenen die veel met elkaar te maken hebben. Het klimaat beïnvloedt het weer en andersom. Beide zijn medebepalend voor de condities van planten en dieren om tot bepaalde activiteiten over te gaan.

Atmosfeer

De atmosfeer is echt flinterdun. Bij een denkbeeldige aarde met een omtrek van 40 cm is de atmosfeer slechts 1 mm dik en het laagje waarin bijna al het leven op aarde zich afspeelt slechts 0,01 mm! De invloed van de mens op dit vlied dunne laagje leven op aarde wordt steeds zichtbaarder nu klimaten beginnen te schuiven. Klimaat beïnvloedt het weer, maar ook - direct of indirect via dat weer - de vegetatiezones en het voorkomen en gedrag van dieren. Vanwege de opwarming van de aardbol (lees: atmosfeer en hydrosfeer) is fenologie in korte tijd weer een hot item geworden.

De eerste

Wanneer vogelaars het over fenologie hebben bedoelen ze 'wanneer verschijnt de eerste?': de eerste Boerenzwaluw, het eerste Kievitsei, de eerste Koperwiek of de eerste luidruchtige Kraanvogelformatie. Het is de terugkeer van de vogels uit het zuiden of uit het noorden die bij mensen voldoende emoties losmaakt om dit ook werkelijk op te schrijven. Het bijhouden van fenologie is onder vogelaars een oud gebruik, maar is recent nieuw leven ingeblazen. Jongste loot daarvan is de website www.natuurkalender.nl; het fenologisch waarnemersnetwerk van Nederland waar fenologie van allerlei planten en dieren kunnen worden doorgegeven of worden bekeken. Het bijhouden van fenologie heeft ook een soort wedstrijdelement in zich; zowel tussen vogelaars onderling ('ik had lekker eerder een Gierzwaluw') als tussen vogels ('de Koekoek is dit jaar nog vroeger dan vorig jaar').

Fenologiewaarnemingen

Toen negen maanden geleden de vogelwerkgroep werd opgericht, verscheen er op de website van de VWG een pagina met fenologiewaarnemingen. Enkele van de leden hebben hun fenologiewaarnemingen opgestuurd en verder heb ik her en der wat losse waarnemingen van het internet afgehaald. Ondanks het relatief geringe aantal waarnemingen hier toch een overzichtstabel van de voorjaarsfenologie in 2005 binnen het werkgebied (tabel 8.1).

Achter in dit jaarboek bevindt zich een leeg formulier (op de website is dit een leeg Excel-bestand). Vul het in met uw eigen fenologiewaarnemingen en stuur/mail dit formulier of een kopie daarvan eind mei 2006 naar de vogelwerkgroep voor het samenstellen van een nieuw en dan een waarschijnlijk veel completer fenologie-overzicht van 2006.

Michel Klemann
Het Zwanevlot 106
7206 CE Zutphen
0575-573873
m.klemann@chello.nl

Tabel 8.1 Fenologie (overzicht van de aankomst van zomergasten) 2005. Met dank aan de waarnemers: Gerbert Strang (GS), Gerrit Arfman (GA), Guido Verhoef (GV), Henk-Jan Hof (HJH), Jan Hof (JH), Jan van Diermen (JvD), Jeroen Kuipers (JK), Jeroen Philippona (JPh), Jeroen Voerknecht (JV), Michel Klemann (MK), Michiel van der Weide (MvdW), Steven de Bie (SdB), Wim Bosma (WB).

Soort	Datum	Aantal	Plaats	Bijzonderheden	Waarnemer
Blauwborst	21 april	1 (pleisterend)	Rammelwaard		GS
Boerenwaluw	21 maart	1 (pleisterend)	Rammelwaard		GV
Boerenwaluw	27 maart	2 (overvliegend)	Rijsselsche Waarden		JV
Boerenwaluw	27 maart	1 (pleisterend)	Rammelwaard		JK
Bonte Vliegenvanger	30 april	1 (pleisterend)	't Makkink	Gemengd perceel	HJH, JvD
Bonte Vliegenvanger	29 april	2 (pleisterend)	Landgoed De Poll	Zingend	MK
Boompieper	29 maart	1 (pleisterend)	Wichmond		MK
Boompieper	4 april	1 (pleisterend)	Rammelwaard		GV
Boomvalk	10 april	1 (overvliegend)	Twentekanaal	Naar ZW	JK
Boomvalk	26 april	1 (pleisterend)	Ravenswaarden		GA
Bosrietzanger	30 april	1 (pleisterend)	Rammelwaard		JV
Braamsluiper	15 april	1 (pleisterend)	IJsselbrug	Zingend	MK
Braamsluiper	16 april	2 (pleisterend)	Rammelwaard		JV
Braamsluiper	22 april	1 (pleisterend)	H. Dunantlaan	Zingend	JK
Fitis	26 maart	1 (pleisterend)	Rammelwaard		JV
Fitis	29 maart	1 (pleisterend)	Wichmond	Zingend	MK
Fluiter	22 mei	1 (pleisterend)	Hoek Hekkelerdijk / IJzerhorst	Zingend	JH
Gele Kwikstaart	01 april	2 (pleisterend)	Rammelwaard		GV
Gele Kwikstaart	02 april	1 (pleisterend)	Akker, oost van Eltenplas	Zingend zelfs	MK
Gierzwaluw	20 april	1 (pleisterend)	Rammelwaard		GV
Gierzwaluw	21 april	2 (overvliegend)	Rammelwaard		JV
Gierzwaluw	23 april	1 (overvliegend)	Archimedes	Trektelling	JV
Gierzwaluw	24 april	6 (pleisterend)	Zutphen		MvdW
Gierzwaluw	25 april	10 (pleisterend)	Zutphen - Voorsterklei		HJH
Gierzwaluw	26 april	20 (pleisterend)	Rammelwaard	Boven de vliegendijk	JK
Grasmus	3 april	1 (pleisterend)	Rammelwaard		JK
Grasmus	21 april	1 (pleisterend)	Rammelwaard		GS
Grasmus	23 april	1 (pleisterend)	Rammelwaard		JV
Grauwe Vliegenvanger	5 mei	1 (pleisterend)	Hackfort, Hekkeler	Zingend	MK
Grutto	13 maart	88 (overvliegend)		Trekvogels	JV
Grutto	13 maart		Ravenswaarden	Gehoord	GA
Grutto	19 maart		Rammelwaard		JV
Grutto	20 maart	20 (pleisterend)	Rammelwaard		JK
Grutto	21 maart	1 (pleisterend)	Klein Amsterdam	Baltsend	SdB
Huiszwaluw	20 april	3 (pleisterend)	Bronsbergen	Vliegend boven de plas	JK
Huiszwaluw	22 april	1 (pleisterend)	Bronsbergen		MK
Kemphaan	27 maart	3 (pleisterend)	Rijsselsche Waarden		JV
Kleine Karekiet	29 april	2 (pleisterend)	Hoedernesterbeek	Zingend	MK
Kleine Plevier	20 maart	1 (pleisterend)	Rammelwaard		GV
Koekoek	23 april	1 (pleisterend)	Rammelwaard	Roepend	JV, JK
Koekoek	26 april	1 (pleisterend)	Rammelwaard	Roepend	JK
Kwartel	16 mei	1 (pleisterend)	Hackfort, Tichelman	Roepend	HJH, MvdW
Nachtegaal	21 april	1 (pleisterend)	Rammelwaard		GS
Nachtegaal	23 april	1 (pleisterend)	Kanonsdijk 25	Zingend	JPh, WB
Oeverzwaluw	27 april	2 (overvliegend)	Rammelwaard		GV, JK
Oeverzwaluw	28 april	1 (overvliegend)	Zutphen, Zwanevlot		MK
Paapje	1 mei	1 (pleisterend)	Nabij rotonde N314-Vordense Weg	Zingend	MK
Rietzanger	23 april	1 (pleisterend)	Rammelwaard		JV
Rietzanger	23 april	1 (pleisterend)	Stokebrand		MvdW
Spotvogel	30 april	1 (pleisterend)	Houtwal Hackfort		HJH
Sprinkhaanzanger	23 april	1 (pleisterend)	Tichelbeekse waarden	Zingend	JPh, WB
Sprinkhaanzanger	26 april	1 (pleisterend)	Rammelwaard	Zingend	JK
Tapuit	30 april	2 (pleisterend)	Op schuurtje akker Vierakkersestraatweg		HJH
Tijftjaf	19 maart	1 (pleisterend)	Rammelwaard	Zingend	JV
Tijftjaf	20 maart	4 (pleisterend)	Zutphen-zuid	Alle zingend	MK
Tijftjaf	20 maart	1 (pleisterend)	Rammelwaard		GV
Visdief	3 april	1 (pleisterend)	Rammelwaard		JK
Visdief	15 april	2 (pleisterend)	Bronkhorsterwaard		MK
Wielewaal	5 mei	1 (pleisterend)	Ten westen van 't Hietink	Zingend	MK
Zomertaling	26 maart	1 (pleisterend)	Rammelwaard	Man	JV

9 Zeldzame broedvogels en kolonie-vogels 2005

door Michiel van der Weide

Met vereende krachten binnen de vogel-werkgroep moet het lukken binnen het werkgebied een aantal broedvogelsoorten jaarlijks compleet in kaart te brengen. Die soorten moeten niet te talrijk zijn en makkelijk op te sporen. Het gaat dan bijvoorbeeld om kolonievogels en zeldzame broedvogels volgens de indeling van SOVON (Landelijk Soortonderzoek Broedvogels). Het doel van deze inventarisatie is te weten te komen hoe de soorten zich ontwikkelen, zowel qua aantallen alsook in verspreiding. Dit artikel presenteert kort de resultaten van de zeldzame broedvogels en van de kolonievogels Visdief en Oeverzwaluw. Aan de Roek is elders door Jeroen Kuipers aandacht besteed. Dit overzicht heeft vooral tot doel meer waarnemers in 2006 actief te krijgen zodat we van meer soorten een goed beeld krijgen. Iedereen wordt opgeroepen relevante waarnemingen van soorten uit tabel 9.1 door te geven. Aanvullingen op onderstaand overzicht zijn ook welkom.

Tabel 9.1 Overzicht van de zeldzame broedvogels en kolonievogels waarvan broedgevallen doorgegeven mogen worden.

Kolonievogels	Zeldzame broedvogels
Blauwe Reiger	Ooievaar
Visdief	Canadese Gans
Oeverzwaluw	Brandgans
Huiszwaluw (woonkernen)	Kolgans
Roek	Bruine Kiekendief
	Kwartelkoning
	Kleine Plevier
	Steenuil
	Kerkuil
	IJsvogel
	en overige

Volledigheid

In 2005 is een bescheiden start gemaakt met de inventarisatie van het werkgebied en hebben we slechts van een beperkt aantal soorten een compleet beeld. De Roek is waarschijnlijk de best getelde soort; de resultaten zijn door Jeroen Kuipers uitgebreid beschreven. De gebieden waar in 2005 BMP-inventarisaties zijn uitgevoerd zijn uiteraard ook compleet geteld. Het gaat om de volgende gebieden: Ravenswaard, Tichelbeekse waard, stad Zutphen, het STUIT-gebied en Hackfort. Dankzij het vele (roefvogel)veldwerk van Henk-Jan Hof is het beeld van het gebied Almen-Warnsveld-Vorden ook goed. Voor de Kwartelkoning zijn speciale tellingen uitgevoerd langs de uiterwaarden van de IJssel. Met name het deel van het werkgebied dat ten westen van de IJssel ligt is slecht onderzocht.

Roerdomp (mogelijk 1 territorium)

- Oude IJsselstrang Empe 33-36-32: geen bezoek gebracht binnen de datumgrenzen, wel waarnemingen net voor en na datumgrenzen

Ooievaar (minimaal 7 bezette nesten)

- 't Ganzenei Cortenoever 33-47-32: 2 juvenielen op nest
- veerpont Brummen 33-46-54: 2 juvenielen op nest
- Broekweg Wichmond 33-47-43: nest verlaten
- oude steenfabriek De Hoven 33-36-25: 2 juvenielen op nest
- Lange Dijk, Tonden 33-35-55: paartje op nest
- Empe 33-36-32: paartje op nest
- Hommelstraat, Empe 33-35-45: paartje op nest
- Verder nog nesten in de omgeving van Voorst en Gorssel

Kolgans (minimaal 2 broedgevallen)

- Ravenswaard 33-26-44
- Rammelwaard 33-26-55": nest met 2 eieren

Brandgans (minimaal 1 broedpaar)

- De Mars Zutphen 33-37-21: paar met 2 jongen

Canadese Gans (minimaal 1 broedpaar)

- Kinderboerderij De Schouw: 3 paar, waarvan 1 met 3 grote jongen

Bruine Kiekendief (1 territorium)

- Oude IJsselstrang-Strabanen 33-36-23: meerdere malen baltsend paar

Kwartelkoning (2 territoria)

- Ravenswaard 33-26-24: met waarneming van 2 juveniele vogels
- Stokebrand 33-46-15: roepend 9 tot 21 juni, mogelijk uitgemaaid

Kleine Plevier (minimaal 3 broedparen)

- Rammelwaard 33-26-55: twee jongen
- Boshuisweg 33-47-35: nest
- Zilvense Broek 33-35-43: baltsend en alarmerend paar

Oeverloper (minimaal 1 territorium)

- Ravenswaard 33-26-33: baltsend in mei, alarmerend op 5 en 19 juni

Visdief

- De Mars Zutphen 33-37-21: 30 broedparen (5 juli ruim 44 exemplaren rondvliegend)

Kerkuil (minimaal 2 territoria)

- boerderij ten zuiden van Rammelwaard 33-26-55
- Oude IJsselbrug 33-36-35

IJsvogel (minimaal 10 broedparen)

- Ravenswaard 33-26-33: o.a. voedselvluchten
- Rammelwaard 33-26-44: nest
- Zutphen, Berkel 33-37-32: nest
- Oekense beek 33-36-55: mogelijk broedgeval
- Hackfort Kasteel 33-48-31: meerder malen paartje
- Hackfort IJzerhorst 33-48-21: nest
- Huize den Dam 3337 23: transport van voedsel
- Kasteel 't Velde 3337 34: transport van voedsel
- Splitsing Berkel / afleidingskanaal 3338 31: transport van voedsel
- de Vijver bij zwembad 3337 52: nestbouw
- Den Elterplas 3347 22: alarmerende vogels

NB. De IJsvogel van de Oekense beek (Tichelbeekse waard) is waarschijnlijk ook veelvuldig gezien bij het gemaal Helbergen en de Stokebrand. Aangezien nestvondsten ontbreken, worden de meldingen op deze drie locaties samengenomen.

Oeverwaluw

- Bronsbergen 33-47-12: 8 bewoonde nesten
- Marshaven 33-36-25: 6 bewoonde nesten

Resultaten

De onderstaande broedgevallen zijn vastgesteld door: Gerrit Arfman, Wim Bosman, Henk-Jan Hof, Michel Klemann, Jeroen Kuipers, Jeroen Philippona, Guido Verhoef, Jeroen Voerknecht, Michiel van der Weide.

Hoewel het buiten ons werkgebied ligt zijn de Nachtzwaluwen van het Grote Veld de moeite waard om te melden. Er zijn hier twee territoria vastgesteld door leden van de vogelwerkgroep uit Lochem.

Oproep

Iedereen wordt opgeroepen relevante waarnemingen van soorten uit tabel 9.1 door te geven. Complete gebiedsinventarisaties zijn uiteraard het meest waardevol maar met veel losse waarnemingen valt ook wat te doen. Specifiek worden er tellers gezocht voor Huiszwaluwen en voor Steenuilen.

Michiel van der Weide
Hobbemakade 37
7204 BL Zutphen
0575-513189
mvdweide@ision.nl

10 Bestuursverslag 2005

door Steven de Bie

In dit bestuursverslag wil het bestuur verslag doen van het reilen en zeilen van de vogelwerkgroep in 2005. Er is veel te vertellen over wat er in 2005 is gebeurd. En waarmee kun je het bestuursverslag 2005 beter beginnen dan met de oprichting van de vogelwerkgroep?

Waarom een zelfstandige Vogelwerkgroep?

Er zijn in de regio Zutphen heel wat deskundige vogelaars. Die hebben veel kennis en zijn in het bezit van waarnemingen die eigenlijk niet ontsloten zijn, waardoor er geen gebruik van kan worden gemaakt. Verder is er veel belangstelling onder de Zutphense bevolking voor vogels. Echter, vogels spelen niet of nauwelijks een rol in het beleid van de gemeente Zutphen en aangrenzende gemeenten (Voorst, Brummen). En niet in de laatste plaats, er is geen lokaal aanspreekpunt waar de gemeente, de pers of andere geïnteresseerden terecht kunnen voor lokale vogelinformatie. Al met al dus redenen genoeg om een vogelwerkgroep op te richten.

De oprichting van de Vogelwerkgroep Zutphen en omgeving

In februari 2000 wordt een Zutphense vogelwerkgroep onder de vlag van het IVN opgericht. Na een enthousiaste start blijken de pogingen om er voldoende actieve leden bij te betrekken te mislukken. Daarom is deze groep eind 2002 weer opgeheven. Begin 2005 komt een aantal lokale vogelaars bijeen om te discussiëren over de vraag of er toch ruimte is voor een zelfstandige vogelwerkgroep in Zutphen en omstreken. De eerste avond wordt al duidelijk dat er bij dit groepje voldoende enthousiasme aanwezig is om te proberen een dergelijke vogelwerkgroep als zelfstandige organisatie nieuw leven in te blazen. Uit een kleine inventarisatie blijkt dat het aantal mensen dat zich

bezighoudt met vogelactiviteiten veel groter dan in eerste instantie verwacht. Er zijn ook volop ideeën over welke activiteiten kunnen plaatsvinden onder de vlag van deze op te richten vogelwerkgroep. Daarom wordt in een vervolgbijeenkomst bekeken wat er nodig is voor een oprichtingsvergadering, waar en wanneer die zal worden gehouden, en wordt een programma opgesteld.

Op woensdag 13 april 2005 is het dan zover. Ruim 20 belangstellenden — waaronder de initiatiefnemers — komen bijeen in kinderboerderij 'De Schouw' in Zutphen. Adri Mulder, een van de initiatiefnemers, heet iedereen welkom. Na een voorstelronde van alle aanwezigen geeft de initiatiefgroep aan waarom zij denkt dat een vogelwerkgroep in Zutphen een kans van slagen heeft, welke activiteiten zij de vogelwerkgroep zien doen, enz. Vervolgens wordt de mening gevraagd van de aanwezigen: kunnen we overgaan tot de oprichting van 'onze' vogelwerkgroep? Unaniem stellen de aanwezigen vast dat er goede redenen zijn om te besluiten tot oprichting over te gaan. Daarmee is de Vogelwerkgroep Zutphen en omgeving een feit!

Doelstelling van de Vogelwerkgroep

De doelstelling van de opgerichte Vogelwerkgroep Zutphen en omgeving is:

- bevordering van de kennis van vogels zoals die in de vrije natuur voorkomen;
- bescherming van die vogels en de omgeving waarin zij leven.

Dit wil de vogelwerkgroep bereiken door:

- onderzoek;
- beleidsadvisering;
- voorlichting en educatie.

Bestuur

Op de oprichtingsvergadering wordt het door de initiatiefgroep voorgestelde bestuur door de aanwezigen bij acclamatie gekozen. Het bestaat uit:

Voorzitter:	Adri Mulder
Penningmeester:	Steven de Bie
Secretaris:	Michiel van der Weide
Algemeen lid:	Jeroen Philippona
Algemeen lid:	Michel Klemann

Activiteiten van de Vogelwerkgroep Zutphen en omgeving

In het algemeen hebben de leden van de vogelwerkgroep zich beziggehouden met:

- broedvogeltellingen van kolonievogels en zeldzame broedvogels;
- broedvogelinventarisaties van delen van het werkgebied;
- gebiedstellingen, trekvogeltellingen (o.a. op de nieuwe trektelpost), watervogeltellingen;
- het bijhouden van een waarnemingen-archief;
- roofvogelonderzoek;
- onderzoek naar de relaties tussen slechtvalken en stadsduiven;
- begeleiding en onderhoud toekomstige oeverwaluizenwand;
- onderlinge informatievoorziening;
- excursies en lezingen.

Elders in dit jaarboek komen enkele van deze activiteiten uitgebreider aan bod.

Bij onderzoeksactiviteiten wordt samengewerkt met 'aangrenzende' vogelwerkgroepen (Lochem, Apeldoorn) en landelijke organisaties (SOVON) voor een afstemming van methodieken en activiteiten (bijv. tellingen).

Op het gebied van voorlichting en educatie wordt samengewerkt met IVN-Warnsveld/Zutphen.

Contact tussen leden

Naast de genoemde activiteiten fungeren de website www.vwg-zutphen.nl en zeker ook de internet contactgroep

zutphen_vogelnet@yahooogroups.com als virtuele ontmoetingsplaatsen. Onze website kent een bezoek van gemiddeld 10 hits per dag, zon 3400 sinds de oprichting. Dit aantal zal vermoedelijk sterk toenemen naarmate meer tel- en onderzoeksresultaten beschikbaar komen.

Nog niet iedereen is lid van de internet contactgroep. Als dat binnenkort het geval is, kan dit medium tot het informatiekanaal van de vogelwerkgroep uitgroeien.

Op de eerste dinsdagavond van iedere maand kunnen leden van de vogelwerkgroep bijeenkomen in café Camelot in Zutphen om onder het genot van een drankje gegevens uit te wisselen, ervaringen te delen en te praten over vogels. Deze maandelijkse avonden worden niet veel bezocht. De eerste maanden was er wel meer belangstelling omdat op die avonden iets werd georganiseerd zoals een fietstocht, een bezoek aan een visdiefkolonie en een ijsvogelbroedplaats, enz. We hopen dat het bezoek in 2006 zal toenemen.

Voor de onderlinge contacten en voor het publiceren van onderzoeksresultaten, tellingen, en nieuws wordt zoveel mogelijk gebruikt gemaakt van internet en e-mail en zo min mogelijk van papieren rondschrijven.

Algemene ledenvergaderingen

In april en november 2005 zijn algemene ledenvergaderingen gehouden. De eerste betrof de oprichtingsvergadering. Na het oprichtingsgedeelte van deze vergadering vertelt Michel Klemann over de trek- en watervogeltellingen die hij de laatste jaren rond Zutphen heeft verricht. Hij nodigt iedereen uit in het najaar de trektelpost te bezoeken en mee te doen aan trektellingen. In de novembervergadering wordt eerst het functioneren van de vogelwerkgroep besproken. Algemene conclusie: het gaat naar behoren, al zijn er punten waarop verbeteringen mogelijk zijn, zoals het onderlinge contact en het samen kijken naar vogels. Vervolgens vertelt Henk-Jan Hof op interessante wijze over zijn onderzoek naar sperwers in de regio Zutphen.

Wat heeft het bestuur in 2005 gedaan?

Na de oprichting is het bestuur drie keer formeel en enkele keren informeel bijeen geweest. Het bestuur moest er hard aan werken om de spirit van het eerste uur gaande te houden en via interessante activiteiten de belangstellenden van het eerste uur als lid te kunnen registreren. Er ging veel tijd zitten in het bespreken en

organiseren van activiteiten waaraan alle leden, ongeacht hun 'vogel-ervaring' kunnen meedoen. Zo werden met wisselend succes leden gestimuleerd mee te doen aan:

- vogeltellingen in de Tichelbeekse waarden en het STUIT-gebied;
- trektellen op de trektelpost (te vinden onder 'warnsveld' op www.trektellen.nl);
- Euro Birdwatch: het jaarlijks terugkerend internationale vogeltrektevenement op 1 oktober;
- bekendtelling: tellen van vogels langs de Voorster beken;
- wintertellingen: tellen van alle vogels gedurende de maand januari (2006) in deelgebieden van het werkgebied van de vogelwerkgroep.

Daarnaast heeft het bestuur zich — met actieve inzet van leden op onderdelen — ook beziggehouden met andere onderwerpen.

Oeverzwaluwwand

Met de gemeente Zutphen is gesproken over het beheer van de nieuwe oeverzwaluwwand aan het Bronsbergermeer. De bedoeling is dat de vogelwerkgroep het beheer van de wand gaat voeren. De officiële overdracht van het beheer door de gemeente Zutphen aan onze vogelwerkgroep had wat voeten in de aarde, maar wordt naar verwachting begin 2006 definitief geregeld. Leden Jan Eshuis en Jan Hof zullen voor de praktische kant van het beheer zorg gaan dragen. Groot onderhoud vindt plaats door de gemeente Zutphen, op advies van de vogelwerkgroep.

Nestkast voor slechtvalk

Begin 2005 is een nestkast voor een slechtvalk geplaatst op de toren van de St. Walburgiskerk, in samenwerking met de Protestantse Kerk en de aannemer. De nestkast is nog niet geopend in verband met de plaatsing van duiventillen in de binnenstad (zie bijdrage 6 in dit jaarboek).

Glazen wand

Tegen de glazen wand bij de Den Elterweg (langs Leesten) vliegen met regelmaat vogels dood. De vogelwerkgroep ijvert bij de gemeente voor een andere wand of beschildering van de huidige wand om sterfte van vogels te stoppen. De gemeente heeft positief op de suggestie tot aanpassing gereageerd en gaat bekijken wat eraan gedaan kan worden.

Weidevogels in de Tichelbeekse waarden

Het beheer van de weidevogels in de Tichelbeekse waarden heeft onze aandacht gehad. Al lang houdt het huidige (agrari-sche) beheer onvoldoende rekening met de weidevogels. Een afvaardiging van het bestuur heeft in december 2005 een gesprek gehad met de gemeente Zutphen (eigenaar van de gronden) over de mate waarin aanpassing van het beheer mogelijk is. Ze heeft toegezegd dat voor het nieuwe broed-seizoen de te nemen beheermaatregelen bekend moeten zijn.

Windmolens

Nuon heeft aan de Vogelwerkgroep Zutphen toegezegd dat bij het in gebruik nemen van het windmolenpark Zutphen-de Mars de aanvaringskansen van deze molens met trekkende zwanen en ganzen zou worden gemonitord. (Deze toezegging vloeit voort uit eerdere procedures tegen de aanleg van dit windmolenpark.) Omdat de locatie niet geschikt is voor dergelijk onderzoek, heeft Nuon voorgesteld ter vervanging hiervan een monitoringsprogramma op te zetten bij een vergelijkbaar windmolenpark in de Wieringermeer. Nuon heeft onlangs in o.a. de Wieringermeer een groot vogelonderzoek uitgevoerd. Het voorgestelde monitoringsonderzoek sluit daar ook goed op aan. Het bureau Waardenburg heeft een programma opgesteld dat specifiek op de monitoring van aanvaringssslachtoffers is gericht. Dit bureau is van mening dat dit onderzoek een goede vervanging is voor de oorspronkelijke afgesproken vogelmonitoring t.a.v. het windpark Zutphen-De Mars zoals ook in de bouwvergunning van dit windpark is opgenomen. De vogelwerkgroep is gevraagd of zij akkoord gaat met dit programma. Leden van de vogelwerkgroep hebben het programma geëvalueerd en suggesties voor verbetering aangereikt.

Berkel

Er zijn plannen om binnen de stad Zutphen de Berkel te verbinden met de Grote Gracht. Vanuit onder meer de vogelwerkgroep is bezwaar geuit tegen dit voornemen omdat het in de Grote Gracht gelegen rieteilandje broedgelegenheid biedt aan tal van vogels. Onze zorg is onder de aandacht gebracht van de gemeente die daarop heeft toegezegd te

inventariseren welke maatregelen genomen kunnen worden om verstoring en schade te vermijden.

Stokebrandsweerd

De plannen om de Stokebrandsweerd te ontwikkelen tot een multifunctioneel gebied hebben vaste vorm aangenomen. Deze plannen houden op tal van punten geen rekening met de huidige broed-, rust- en foerageerfuncties van het gebied voor vogels.

Het graven van secundaire geulen om het geheel meer tot natuurontwikkeling te brengen is welkom. Maar als gelijktijdig meer recreatief gebruik wordt toegestaan, zullen bijvoorbeeld smienten en ganzen er aanmerkelijk minder goed kunnen foerageren en rusten. Een van de grondeigenaren heeft een deel van onze bezwaren overgenomen, maar het totaal van de plannen is zodanig dat ook de vogelwerkgroep bezwaar zal aantekenen tegen deze plannen en de voorgenomen wijziging van het bestemmingsplan.

Tot slot

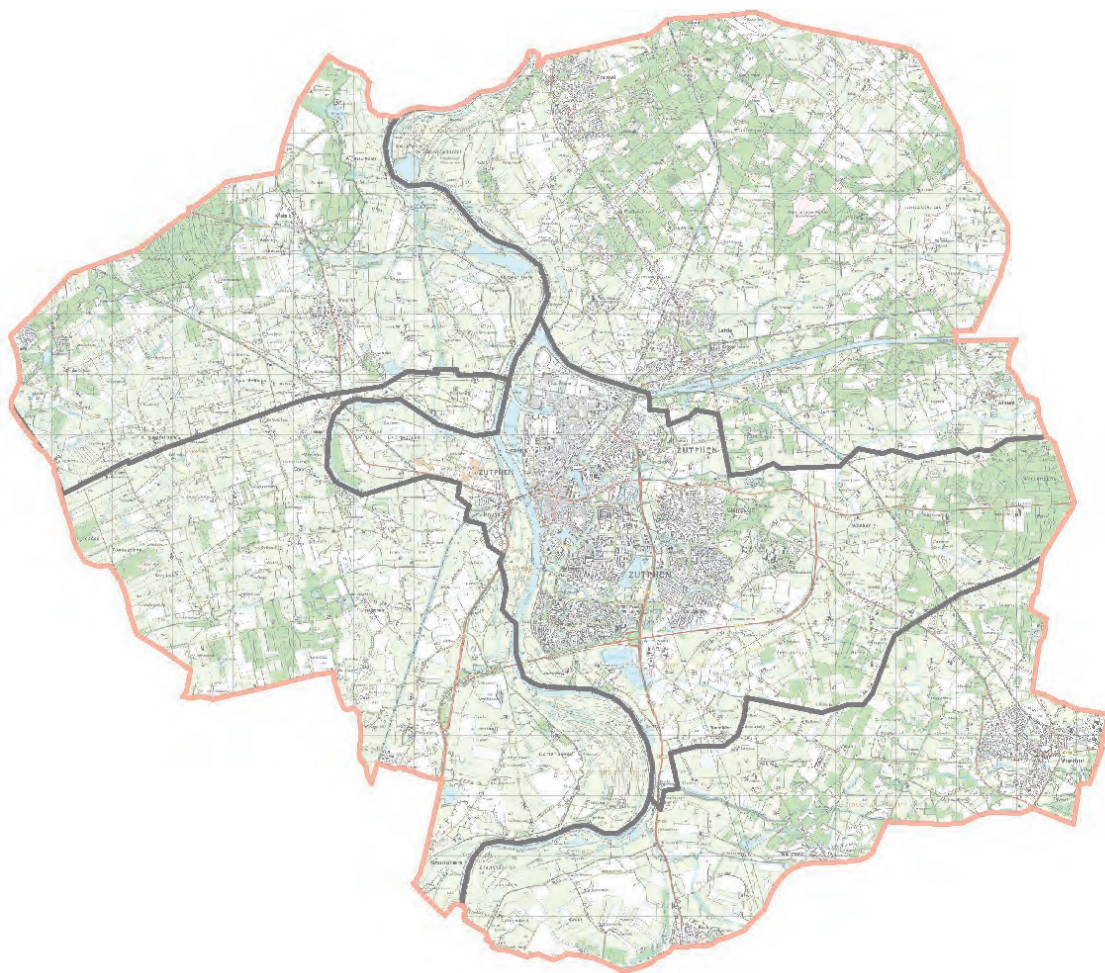
De Vogelwerkgroep Zutphen en omgeving is er; ze bestaat en heeft zich op lokaal terrein gemanifesteerd. Er zijn 16 (betalende) leden + 1 begunstiger en er is een positief kassaldo. Al met al vormt dit een goede uitgangssituatie om in 2006 met meer leden en meer activiteiten tot nog betere behartiging van de belangen van vogels te komen!

Steven de Bie
Oudhuizerstraat 10
7382 BR Klarenbeek

Vogels in Zutphen en omgeving 2005 is een uitgave van de Vogelwerkgroep Zutphen en omgeving. Deze vereniging is in april 2005 opgericht en heeft tot doel het bevorderen van de kennis van vogels zoals die in de vrije natuur voorkomen en het beschermen van die vogels en de omgeving waarin zij leven. Dit willen we bereiken door onderzoek, beleidsadvisering, voorlichting en educatie. Ons werkgebied staat op onderstaand kaartje weergegeven.

Meer weten?

Bezoek onze website: www.vwg-zutphen.nl

Dit is een uitgave van de
Vogelwerkgroep Zutphen en omgeving